

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Aune Summer

KUTSEÕPPEASUTUSTE TÖÖTAJATE HINNANGUD HARIDUSLIKE
ERIVAJADUSTEGA ÕPPIJATE ÕPPIMISVÕIMALUSTELE JA TUGISÜSTEEMILE

magistritöö

Läbiv pealkiri: HEV õppijate õppimisvõimalused ja tugisüsteem kutsekoolis

Juhendaja: Hasso Kukemelk

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Hasso Kukemelk (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Marika Padrik (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kokkuvõte

HEV õppijate õppimisvõimalused ja tugisüsteem kutsekoolis

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV kutseõppijate õppimisvõimalusi ning tugisüsteemi. Õppimisvõimaluste all on mõeldud HEV noorte ja täiskasvanute väljavaateid kutseõppeks, õppekavade, hindamissüsteemi ja õppemetoodika sobivust ja kasutamist HEV kutseõppijatega ning lisana õpetajate ja tugispetsialistide koolitusvajadust ja töökoormust. Uurimuse käigus koguti veebiküsimustike abil vastuseid ja hinnanguid 13 kutsekoolist üle Eesti. Vastused saadi 23 õpetajalt, 21 tugispetsialistilt ja 8 õppejuhtilt. Uurimistöö tulemustest selgus, et HEV kutseõppijate õppimisvõimalused erinevad nii erivajaduseti kui ka kutsekooliti. Uute õppekavade ja hindamissüsteemi sobivust HEV kutseõppijatele hindasid õpetajad erinevalt. Siiski olid sagedasemad vastused „pigem ei ole nõus“ ja „nii ja naa“. See võib tähendada, et õppekavad ja hindamissüsteem ei sobi HEV kutseõppijatele. Samuti võivad madalad hinnangud olla seotud õpetajate väheste kogemustega ja/või kutseõppe reformi mõjude uudsusega. Eesti kutsekoolid on valmis vastu võtma ja õpetama pigem kergema kui mõõduka intellektipuudega õppijaid. Põhjuseks võib tuua ebapiisava tugiteenuste ja/või -meetmete olemasolu. Lisakohustuste ning kutseõppe reformi tõttu on tõusnud nii õpetajate kui ka tugispetsialistide töökoormus ja koolitusvajadus. Õpetajate ja tugispetsialistide vastuste järgi olid 61% kõigist vastajatest erinevatest teemakohastest koolitustest osa võtnud.

Märksõnad: kutseõppe reform, hariduslikud erivajadused, õppimisvõimalused, õppemeetodid, õppekavad, hindamissüsteem, koolitusvajadus ja töökoormus, tugisüsteem.

Abstract

The study opportunities of students with SEN and support system at the vocational school

The aim of the master thesis was to find out how the teachers, support specialists and directors of studies estimate the study opportunities of the students with special educational needs (SEN) and the support system at the vocational schools after the vocational education and training (VET) reform. The study opportunities involve study perspectives of the youth and adults with SEN, suitability and use of the curricula, evaluation system and teaching methods with students with SEN and also needs of trainings and workload of the teachers and support specialists. The answers and estimations were collected with three different online questionnaires from 13 vocational schools in Estonia. 23 teachers, 21 support specialists and 8 directors of studies sent their answers and estimations. The results showed that the study opportunities of students with SEN differ in schools and in special needs of the students. The teachers estimated the suitability of the new curricula and evaluation system differently. Nevertheless the most frequent answers were „rather disagree“ and „neither agree nor disagree“. This can mean that the curricula and evaluation system does not suit the students with SEN. The low scores can also mean the lack of experiences with students with SEN and/or newness of the VET reform. Estonian vocational schools are willing to take on and teach more students who have rather mild than moderate intellectual disability. The reason can be inadequate existence of support services and measures. Because of the extra obligations and the VET reform the training needs and workload of the teachers and support specialists have arisen. According to teachers's and support specialists's answers only 61% of them have taken part in different theme-related trainings.

Keywords: vocational education and training (VET) reform, special educational needs (SEN), study opportunities, teaching methods, curricula, evaluation system, training needs and workload, support system.

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
Teoreetiline ülevaade	8
Erivajadustega inimeste määratlus ja hariduslike erivajadustega (HEV) õppijate kutseõppe korraldus.....	8
Kaasamine kutsekoolis	11
Kaasava hariduse kompass	12
HEV õpilaste õppevõimalusi mõjutavad tegurid	13
Tugisüsteemi kirjeldus	15
Tugiteenused	15
Tugimeetmed.....	16
Statistiline ülevaade HEV kutseõppijatest ja õppimisvõimalustest Eestis.....	18
Uurimuse eesmärk ja ülesanded	20
Metoodika.....	21
Valim	21
Mõõtevahendid	25
Protseduur.....	27
Andmeanalüüs	27
Tulemused	29
Põhiuuringu tulemused.....	29
Õpetajate hinnangud õppemeetodite kasutamisele õppetöös.	29
Õpetajate hinnangud väidetele seoses HEV noorte ja täiskasvanute väljavaadetega kutseõppeks.	30
Õpetajate hinnangud õppekavadele seoses HEV kutseõppijatega	31
Õpetajate hinnangud hindamissüsteemile seoses HEV kutseõppijatega	31
Õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide hinnangud lihtsustatud õppe (LÕ) ja toimetulekuõppe (TÕ) tasemel õppinute võimalustele kutseõppeks ja tööeluks	32
Õpetajate ja tugispetsialistide hinnangud kutseõppe reformist tingitud koolitusvajadusele ja töökoormusele	34
Tugisüsteemi (tugispetsialistide piisavus, tugimeetmed) olemasolu kutsekoolides	34

Õpetajate ja tugispetsialistide tööülesanded seoses õppematerjalide ja individuaalse õppekava (IÕK) koostamise ja kohandamisega	35
Arutelu	37
Autorsuse kinnitus	42
Tänu sõnad	43
Kasutatud kirjandus	44
Lisad	
Lihtlitsents	

Sissejuhatus

2013. aastal Riigikogus vastu võetud kutseõppeasutuse seaduse alusel viidi ellu hariduse korralduse ja õppekavade reform (edaspidi kutseõppe reform või reform). Reformi käigus loodi riiklikud õppekavad, mis vastaksid uutele nõuetele (Kutseharidus, s.a.). Kogu kutsehariduse käsitus muutus väljundipõhiseks, mida peetakse õpilase kesksemaks. Õpilaskonna mitmekesisuse tõttu vajatakse õppekavasid, mis sobiksid erineva arengu- ja õppetasemega kutseõppijatele (Tamm, 2011).

Kutsekoolide „murelapseks“ peetakse HEV kutseõppijat. HEV õppijate märkamise, sekkumine, õpetamine, toetamine ja kaasamine on olnud ja on siiani kõige aktuaalsemad teemad kutsehariduse maastikul (Devrimci, A., Heinmets, H., Jürivete, T., Kongi, A., Teesalu, L., 2014; Kongi et al., 2012; Kukemelk, 2013). Hariduse kontekstis tähendab mõiste *erivajadus* erisusi „õppimisel ja toimetulekul õppekeskkonnas ning annab märku sellest, et inimene vajab teatud kohandusi, et teistega võrdselt osaleda ja nõutud tulemusi saavutada“ (Devrimci et al., 2014, lk 4). Arengukavades on enim sihikule võetud lihtsustatud õppe ja toimetulekuõppe tasemel õppinute võimaluste suurendamine (Eesti kutseharidussüsteemi ..., s.a.). Nende õppimise võimalused on suuremad, kui koolis ja/või tugiteenuseid pakkuvates asutustes neile vastavaid tugiteenuseid ja -meetmeid pakutakse. Tugivõrgustiku loomise tõttu kutsekoolides kuulub õpetajate tööülesannete hulka koostöö tugispetsialistidega ning HEV kutseõppijate toimetuleku jälgimine ja toetamine (Ummik, 2014).

Kokkupuuted nii HEV kutseõppijatega kui ka teemakohase lugemisvaraga tekitasid paratamatult teatud küsimusi. Kas kutseõppe reform mõjutab HEV kutseõppijate õppimisvõimalusi pigem positiivselt või negatiivselt? Kuidas mõjutab see õpetajaid ja teisi koolitöötajaid? Kas ja kuidas võimaldavad kutsekoolid HEV kutseõppijatele tugiteenuseid ja -meetmeid?

Viimasel viiel aastal on eripedagoogika ja logopeedia ning kutseõpetaja õppekava tudengid kirjutanud seoses (hariduslike) erivajadustega õppijatega kutseõppeteemalisi lõputöid. Käsitletud on HEV kutseõppijate toimetulekut kutseõppes, toimetuleku- ja hooldusõppe õpilaste võimalusi kutseõppeks, kutseõpet soodustavaid ja takistavaid tegureid, HEV kutseõppurite sotsiaalseid oskusi ning kutseõpetajate koolitusvajadusi ja valmisolekut õpetada hariduslike erivajadustega kutseõppureid (Aosaar, 2011; Ploom-Zilmer, 2012; Pruks, 2010; Põldsam, 2011; Ummik, 2014). Kuna uusi õppekavasid on kutsekoolides kasutatud kõigest mõned aastad ning uuendused (õppekavade ja väljundipõhise hindamissüsteemi

arendamine) pole lõppenud, siis esmaseid hinnanguid uue olukorra kohta pole tudengite lõputöodes veel kajastatud.

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV õppijate õppimisvõimalusi ning tugisüsteemi. Õppimisvõimaluste all on mõeldud HEV noorte ja täiskasvanute väljaateid kutseõppeks, õppekavade, hindamissüsteemi ja õppemetoodika sobivust ja kasutamist HEV kutseõppijatega ning lisana õpetajate ja tugispetsialistide koolitusvajadust ja töökoormust.

Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV õppijate õppimisvõimalusi seoses erinevate aspektidega?
2. Kuidas hindavad HEV kutseõppijaid õpetavad õpetajad ja tugispetsialistid kutseõppe reformi järgselt koolitusvajadust ja töökoormust?
3. Kuidas hindavad kutseõpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV kutseõppijate tugisüsteemi?

Magistritöö jagunes kolmeks suuremaks osaks. Esimene osa annab teemakohase kirjanduse põhjal ülevaate erivajaduse käsitlustest, HEV kutseõppijate kutseõppe korraldusest, kaasamisest, õppimist mõjutavatest teguritest, tugisüsteemist, statistikast seoses HEV kutseõppijate ja õppimisvõimalustega Eestis. Teises osas kirjeldatakse uurimuse läbiviimise metoodikat: valimi, mõõtevahendi, protseduuri ja analüüsi kirjeldused. Kolmandas osas esitatakse ülevaade empiirilise uurimuse tulemustest, antakse hinnang ning seostatakse saadud tulemusi teemakohase kirjandusega.

Teoreetiline ülevaade

Erivajadustega inimeste määratlus ja hariduslike erivajadustega (HEV)

Õppijate kutseõppe korraldus

Tänapäeva linnapildis võib kohata järjest rohkem erinevate erivajadustega lapsi, noori ja täiskasvanuid. Mõistet *erivajadus* kasutatakse peamiselt haridussüsteemis ja mõistet *puue* enim sotsiaal- ja meditsiinisüsteemis. Olenevalt mõiste kasutajast saab neid defineerida erinevalt. Puuetega inimeste õiguste konventsioonis (2006) märgitakse ära, et „puue on ajas muutuv mõiste ning ... hõlmab isikuid, kellel on pikaajaline füüsiline, vaimne, intellektuaalne või meeleline kahjustus, mis võib koostoimel erinevate takistustega tõkestada nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel“. Samuti öeldakse, et „puuetega inimestele kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täieliku teostamise võimaldamiseks on tähtis tagada nende juurdepääs füüsilisele, sotsiaalsele, majanduslikule ja kultuurilisele keskkonnale, tervishoiule ja haridusele ning teabele ja suhtlusele“. Selle mõtte tähtsus viitab arusaamale, et inimene saab olla ühiskonnale kasulik ja vajalik, olenemata tema võimekusest.

Sotsiaalsüsteemis kirjeldatakse mõistet *puue* kui „inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotust või kõrvalekallet, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel“ (§ 2, lõige 1) (Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste..., 1999).

Meditsiinisüsteemis tähendab mõiste *puue* haigust, mida on vaja diagnoosida, et saada kliiniline pilt. Maailma Tervishoiuorganisatsiooni poolt välja antud Rahvusvaheliste haiguste klassifikatsioonis ehk RHK – 10 (1993) kasutatakse mõistet *häire* järgnevalt:

Mõiste *häire* läbib kogu klassifikatsiooni, selleks et vältida probleeme, mis tekivad selliste mõistete nagu *haigus* ja *tõbi* kasutamisel. On ilmne, et *häire* ei ole kõige täpsem termin, kuid seda kasutatakse selleks, et viidata kliiniliselt äratuntavate sümptomite kogumile või käitumisele, millega enamasti kaasneb distress ja mis häirivad isiku funktsioone.

Samas on erivajadusi, mida ei saa seostada ühe kindla puudega või mis ei tingi kohest pedagoogilist sekkumist, vaid mõningast õppekeskkonna kohandamist.

Hariduse kontekstis tähendab mõiste *erivajadus* erisusi „õppimisel ja toimetulekul õppekeskkonnas ning annab märku sellest, et inimene vajab teatud kohandusi, et teistega võrdselt osaleda ja nõutud tulemusi saavutada“ (Devrimci et al., 2014, lk 4). Kõrgesaar (2002) nimetab hariduslikeks erivajadusteks õpikeskkonnas esinevaid tavaasuutlikkust ületavaid vajadusi, mis kooli järgselt avalduvad toimetulekupiirangutena. Hariduse valdkonnas peab ta

21. sajandi probleemiks HEV noorte ja -täiskasvanute kutseõpet ja tööhõivet, üleminekut koolist ellu ning jätkuvat toimetulekut iseseisvas elus.

Alates Eesti taasiseseisvumisest 1990. aastate alguses on riigi hariduspoliitikat süstemaatiliselt reformitud. Eesti oli üks väheseid riike, kus Euroopa Liiduga ühinemise protsessis pöörati spetsiaalselt tähelepanu intellektipuudega inimeste õppevajadustele (Mutso & Mägi, 2008). Viimaste aastate uuendused kutsehariduses viitavad suuremale survele erivajadusega inimeste poolt või vajadusele ära kasutada nende potentsiaali tööhõives.

2013. aastal Riigikogus vastu võetud uue kutseõppeasutuse seaduse alusel muudeti oluliselt senist kutseharidussüsteemi korraldust (uued kutseõppeliigid, mis on seotud kvalifikatsiooniraamistikuga, hindamisel ja õppekavade kehtestamisel rakendatakse väljundipõhist printsiipi jne). Seaduses kehtestatud uuenduste kiireks rakendamiseks viidi aastatel 2013–2014 ellu kutsehariduse korralduse ja õppekavade reform (Kutseharidus, s.a.). Reformi järel loodetakse parandada kutseõppurite, sh HEV kutseõppurite, õppimisvõimalusi ja oskuste–teadmiste suhet tulevaseks tööeluks. Need eeldused tagaksid vähemalt osaliselt Eesti riigis majandusliku heaolu.

Üleminek uutele õppekavadele kestab kuni 1. septembrini 2017. aastal. Alates sellest tähtajast saab ainult uutel õppekavadel õppida. Alates 1. septembrist 2013 kehtivad järgmised kutseõppe liigid:

- 1) teise taseme kutseõpe;
- 2) kolmanda taseme kutseõpe;
- 3) neljanda taseme kutseõpe;
- 4) viienda taseme kutseõpe (Kutseharidus, s.a.).

Kutseõppeasutuse seadusega kehtestatud määrus „Erivajadustega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord” (2014) reguleerib ja suunab HEV kutseõppijate õppimist ja õpetamist. Selle määruse tähenduses mõistetakse erivajadusega isikuna õpilast, kelle „eriline andekus, õpiraskused, tervise seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppetööst eemalviibimine või õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses ja/või õppekeskkonnas“. Vastav määrus kohaldab kutseõppeasutusele kindlad kohustused, mis peaksid kindlustama HEV õppijatele tingimused ja eeldused kutseõppeks ning tööturule sisenemiseks. Kool kohustub vajadusel tegema koostööd kohaliku omavalitsuse ja rehabilitatsiooniasutusega, et tagada õpilase erivajaduse spetsiifikast tulenevalt jõukohane, kuid uutes õppekavades kirjeldatud arvestav õpe. Individuaalsuse arvestamiseks tohib teha muudatusi või kohandusi õppeajas, -sisus, -metoodikas, -korralduses,

-keskkonnas ja hindamises. Muudatusi või kohandusi ei ole lubatud teha õpiväljundites, mis ei vasta kooli õppekavas kirjeldatule (Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses ..., 2014). Seega tuleks uute kooli õppekavade koostamisel arvestada eelnevate aastate raskusi, võimalikke õpilaste vajadusi ning oskuste–teadmiste taset. Eriti soovituslik oleks nendel põhimõtetel koostada teise ja kolmanda taseme õppekavad, mille järgi õpib enamik HEV õpilasi. Kuid Tamme (2011) uuringu alusel peavad osa õpetajaid enda kaasatust õppekavade koostamisse ja kohendamisse väheseks.

Kuigi kõik HEV õpilased pole samade erivajadustega, saab õpetajate eelnevaid kogemusi kasutada kooli õppekavade koostamisel, väljundipõhise hindamissüsteemi rakendamisel ning suurendada seeläbi kutseõppurite edasijõudmist. Seetõttu on eesmärgid uutes õppekavades kirjeldatud õppijakeskselt ehk väljundipõhiselt. Pilli ja Õunpuu (2012) selgitavad, et väljundipõhine hindamine eeldab baastaseme läbimist. Selline lähenemine ei pruugi siiski igale HEV kutseõppijale saavutatav olla. Sel juhul on õpetajal võimalik valida eristava (hindelise) ja mitte-eristava (arvestatud; mittearvestatud) vahel (Pilli & Õunpuu, 2012).

Tihti peale ei ole HEV kutseõppija üleminek kutseõppes tööellu alati lihtne ja kindel. Seetõttu peetakse kutseõppes neile enim vajalikuks õppe praktilist osa. Teise ja kolmanda taseme kutseõppe nõuded on samad, st kindla hariduse nõue puudub, kuid õppe praktilise ja teoreetilise osa mahud erinevad tunduvalt – 2. taseme õppes on praktilise õppe osakaal vähemalt 70% ja 3. taseme õppes vähemalt 50% õppemahust (Kutseharidus, s.a.). Selline õppeprotsess, mis eeldab pigem mehaanilist käe ja mälu koostööd, peaks tagama ka 2. taseme õppekaval õppivale kutseõppurile praktilisemad tööoskused.

Õppekavade seos kvalifikatsioonitasemega tuleneb õppekava aluseks olevast kutsestandardist Eesti kvalifikatsiooniraamistikus. Iga kutseõppe liigi õpiväljundid ehk õppimise tulemusel omandatavad teadmised, oskused ja hoiakud kirjeldatakse kutseharidusstandardis (Uued kutseõppe ..., s.a.). Õppekavade ja kvalifikatsiooniraamistiku sidumine tähendab, et osaliselt räägivad hariduspoliitikas kaasa ka töövaldkonna esindajad ehk võimalikud tööandjad. Nemad pakuvad pärast kutse omandamist lõpetajatele tööd. Seetõttu pannakse tööandjate ootuste alusel paika see, milliseid erialaseid ja sotsiaalseid oskusi peaks lõpetanu valdama. Tööpakkumiste kirjutamata nõudeks on omada kindlaid sotsiaalseid pädevusi. Kui erialaseid oskusi saab tööandja või tema esindaja otseselt või kaudselt arendada, siis sotsiaalsete oskuste õpetamine nende töökohustuste hulka ei kuulu (Hora, 2013; Nestor, 2015; Special educational needs ..., 2015). Osa tööandjaid hindavad kutseharidusega töötajate motiveeritust ja kohusetunnet kesiseks (Nestor, 2015). Oluliseks

peavad nad töötaja tööspetsiifilisi oskusi, seega määrab esmase arvamuse töötajast tema haridust tõendavate dokumentide olemasolu. HEV noored vajavad lõpudiplomit, et suudaks mingilgi määral teiste lõpetajatega konkureerida. Ilma diplomita on nende võimalused töö saamiseks oluliselt halvemad (Adlhoch et al., 2014, Polidano & Mavromaras, 2010).

Kaasamine kutsekoolis

Praegusel ajal on nii üld- kui ka kutsehariduses aktuaalne teema HEV laste ja noorte kaasamine. Puuetega inimeste õiguste konventsioonis (2006) on kirjas, et „puuetega inimestel on õigus haridusele ... ilma diskrimineerimiseta ja võrdsete võimaluste alusel, peab olema tagatud kaasav haridussüsteem selle kõigil astmetel ja elukestev õpe“. Lähemal vaatlemisel ei ole see alati nii lihtne.

Kuigi Eestis leidub koole, kus pakutakse HEV lastele üldharidust, siis sarnaseid kutsekoole Eestis pole. See tingib vajaduse mõelda kus, kuidas ja mida õpetada neile noortele ja täiskasvanutele, kes vajavad suuremal määral pedagoogilist sekkumist. Vajadusedki võivad olenevalt kutseõppurist erineda: kuulmis- või nägemisabivahendid, skeemid, kohandatud materjalid, tugiisikud, väiksemad rühmad jne.

Haridusteadlased defineerivad mõistet *kaasav haridus* erinevalt. Mõistet saab selgitada õpilasest lähtuvalt – kõigi laste õigus saada oma võimetele ja vajadustele vastavat haridust ning õppida oma erivajadustele vaatamata tavakoolis (Thompson, 2013). Teised selgitavad pigem õpetajast või õpetajatööst lähtuvalt – eeldab õpetajalt mõistmist või pühendumust õpetada iga last temale sobival ja maksimaalsel määral (Fenell, s.a.). Casale-Giannola (2012) leiab oma uuringus kolm peamist kaasava hariduse pooltargumenti (akadeemilises ja erialases tunnis):

- 1) õpetaja-õpilase pidev suhe ja kontakt;
- 2) reaalse eluga seotud tunni sisu ja huvitavad arutelud;
- 3) õpilaste motiveerimine läbi aktiivõppe ja erinevate meelte kasutamine õppeprotsessis (*multi-learning modalities*).

Sealhulgas pöörab ta tähelepanu kolmele põhiraskusele (akadeemilises ja erialases tunnis):

- 1) klassi haldamise raskused;
- 2) õpilaste ebapiisavad vajalikud põhioskused (lugemine, kirjutamine, arvutamine);
- 3) õpetaja puudulikud teadmised eripedagoogikast.

Just esimene ja viimane raskus on ühed enim levinumad, miks kutsekoolide nii üld- kui ka eriala-ainete õpetajatel (edaspidi õpetajatel või kutseõpetajatel) on raske HEV

kutseõppijaid õpetada. Kõiv, Rose ja Kaikkonen (2007) toovad oma uuringus välja, et enamik õpetajaid on nõus HEV kutseõppurite kaasamisega tavaklassi. Siiski leiavad nad, et vajaksid sel juhul tugispetsialistide (sotsiaalpedagoog, psühholoog) abi, lisakoolitusi eripedaagika vallas, motiveerimist, väikseid rühmi ja on nõus õpetama pigem kergema erivajadusega noori. Samad seisukohad toob välja ka L. Kõresaar (2011) Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse poolt tellitud uuringus, kus lisaks eelnimetatutele tuuakse välja ka lisarahastuse viipekeeletoelgile, kohandatud õppe- ja juhendmaterjalid, abiõpetaja olemasolu ning õpitoe süsteemi loomise.

Eesti kutsekoolid on erinevad oma võimetelt vastu võtma erinevate erivajadustega kutseõppureid, pakkuma neile koos teiste kutseõppuritega jõukohast kutseõpet ning rakendama sobivaid tugiteenuseid ja -meetmeid. Mõned koolid on teinud seda juba aastaid, teised on vajadusest või nõudlusest tingituna alles hiljuti alustanud sobivate erialade pakkumist HEV noortele.

Kaasava hariduse kompass. Nelja Euroopa riigi ühistööna töötati TILE (*Towards Inclusive Learning Environment in Vocational Education*) projekti raames välja kaasava hariduse kompass. Ühe võimalusena kaasamist soosivaks võimaluseks, pakub kaasava hariduse kompass kutseõppeasutusele võimalust kindlaks teha kaasamise olemasolu või võimalusi selleks. Kaasamine on kogu kooli vastutus – „kogu õppeasutuse töötajaskond, alustades koolijuhist ja lõpetades puhastusteenindajaga peavad olema protsessi kaasatud“ (lk 3) (Kukemelk et al., 2013).

Kaasava hariduse kompass on kolmeosaline väidete kogumik, mille põhjal „kutsekoolid ning kutseõppega seotud organisatsioonid/praktikabaasid saavad võrrelda oma hetkeolukorra tegevusi ja planeeritud tegevusi tagamaks kaasava õpikeskkonna kujunemist“ (lk 6). Kompass koosneb kolmest tunnusjoonte kogumist ehk mõõtmest: kooli korraldus, kooli kultuur ja kaasamine praktikas. Nende teemade juures on väited, mille alusel saab hinnata kooli olukorda ja arutleda, kuidas oleks võimalik kõige paremini kasutada kooli potentsiaali HEV kutseõppurite kutsehariduse teostamiseks, vt täpsemalt www.tileinvet.net/home/estonia (Kukemelk, et al., 2013).

Kaasava hariduse pooldajad on nõus sellega, et kaasamine on meeskonnatöö. Esiteks arvestavad kutseõpetajad õppeprotsessis HEV kutseõppuri tasemega. Vajadusel kasutatakse erinevaid õppemeetodeid. Teiseks pakub kutseõppeasutus võimalusi HEV noortele kutseõppeks nii õpetajate, tugispetsialistide kui ka (abi)vahendite näol. Kolmandaks pakuvad tugispetsialistid kutseõppurile raskuste korral talle vajalikke tugiteenuseid. Kaasamise

juurutamine kutsekoolides võib võtta aastaid, kuid Eesti-suguses väikeriigis oleks see ainuvõimalik viis soodustada puuetega, eriti kerge ja mõõduka intellektipuudega, inimeste kutseõpet ja tööhõivet.

HEV õpilaste õppevõimalusi mõjutavad tegurid

Õpilase erivajadus(t)e tõttu tekib olukordi, kus kohandatud õppet ja individuaalsest õppekavast üksi ei piisa. Erinevad uurimused näitavad, et õppevõimalused ja -tulemuslikkus võivad olla tingitud nii õpilastega, õpetajatega kui ka kooliga seotud teguritest.

Nägemis- ja kuulmispuudega kutseõppurite võimalusi valida eriala või saada paremat töökohta peetakse suuremaks kui õpiraskustega või intellektipuudega noortel (Cavallaro et al., 2005). Üks osa uuringutest (Leilop, 2015; Mutso & Mägi, 2008; Naarits-Linn, Pettai & Proos, 2012) näitab, et põhjusteks võivad olla pere sotsiaalmajanduslik olukord või sugulaste-tuttavate olemasolu puudumine uue kooli läheduses, sest ollakse harjunud raskuse (suhtlemine teistega, raha probleemid) korral kiiresti abi saama. Samuti takistab sobiva kooli kaugus elukohast ja võimalik hirm ebaedu ees neil noortel õppida huvipakkuvat eriala. Takistused võivad tingida omakorda kutseõppe pooleli jätmise või väljalangemise, mis on siiani üsna aktuaalne probleem. Lisaks on Masso ja Pedastsaare (2006) uurimuse järgi ka neid erivajadusega noori, kes on vastanud, et nad on saanud isegi vähem õppida kui oleksid tahtnud. Seega õpivad kutseõppeasutustes erineva tasemega õppijad. Uute õppekavade rakendamisel tekivad õpilaskonna mitmekesisuse tõttu mitmed probleemid: õppemahu suurus, jõukohasuse küsimus, õppematerjalide kohandamine (Tamm, 2011).

Tiku (2015) artikli alusel teeb kutseõpetajatele ja kooli juhtkonnale muret see, et nad ei saa enne õpilase õppima asumist selget pilti, missuguste võimete või erivajadustega on tulevane kutseõppur. Kuigi õpilased pole sisseastumisel kohustatud esitama spetsialistide hinnanguid, on tunnistusel märge, mis õppekaval on õpilane õppinud ja hinnetelehel loetelu läbitud ainetest ning kõik erisused, sh IÕK. Lisaks aitaks sisseastumisel või esimestel tundidel tehtav test (kirjalik, suuline, tehtud töö) välja selgitada õpilase teadmised ja oskused. Samuti viidatakse artiklis (Tikk, 2015) sellele, et mitmed kooli õppekavad eeldavad teatud oskusi, sh keeli (vene keel vs saksa keel), kuid mida õpilane pole teiste huvide või individuaalse õppekava tõttu teatud tasemel koolis omandanud. Kuigi osa õpetajaid on suutelised välja selgitama õpilase taseme teatud ainetes, peaksid kutseõpetajad olema teavitatud õpilase tugevustest ja arendamist vajavatest külgedest juba õppeaasta algul (Casale-Giannola, 2012; Tikk, 2015).

Järgnevas lõigus on Aosaare (2011) tööst välja toodud mõned hinnangud, mis käsitlevad HEV õpilaste õppeedukust. Õpetajate hinnangul ei saa HEV õpilane tavarühmas hakkama ning teda tuleks õpetada pigem erirühmas. Siiski nenditakse, et toimetulek on õpilaseti erinev ning oleneb motivatsioonist ja huvist. Kogemustest lähtudes arvavad osa õpetajaid, et tavarühma kaasamine tõstab HEV õpilaste enesehinnangut, kuid kuna õpetajatel pole aega nendega tunnis tegeleda, siis tavarühmas on nende areng pigem madal. Nii kutseõpetajate kui ka HEV õpilaste endi hinnangul takistavad õppeedukust järgmised tegurid: madal hinnang toimetulemisse tavaklassis, kiire tunnitempo, kohandatud õppematerjalide puudus, ebarahuldav lugemis- ja kirjutamisoskus, vähene teema näitlikustamine, koduse toe puudumine.

Enamik HEV kutseõppijaid leiavad, et nii üld- kui ka eriala-ained on rasked, ehkki lihtsam on teostada praktilisi ülesandeid ning pigem eriala- kui üldainetes (Aosaar, 2011), seetõttu pole ainekesksed õppemeetodid alati sobivad õppijale, kes vajab pigem individuaalset lähenemist, erinevaid õppemeetodeid ning erandeid õppetöös (Ummik, 2014). Seega tagavad kutseõpetajate paindlikkus (individuaalsed töökorraldused ja ülesanded, erinevad õppemeetodid, individuaalne hindamine), järjekindlus (tagasisideastamine, kiitmine, pidevad konsultatsioonitunnid, erinevad koolitused) ja pidev võrgustikutöö õpilaste edasijõudmise ning positiivse suhtumise õppetöösse ning tulevasesse tööellu.

Õpetajate hinnangul vajavad nad HEV kutseõppijate hariduse kvaliteedi tõstmiseks täienduskoolitusi, mis hõlmaksid tutvustust enamlevinud häiretest, nendega kaasnevatest sümptomitest ning meetoditest, kuidas nendega toime tulla ja neid leevendada; samas ollakse avatud väljakutsetele teha tihedat koostööd eri- ja sotsiaalpedagoogiga (Ummik, 2014). Kutseõppe reformi tõttu on Euroopa Sotsiaalfond (edaspidi ESF) ja SA Innove viinud läbi programmi “Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013” raames erinevaid koolitusi. Need koolitused peaksid tagama „õpetajate professionaalsuse tõusu, õppeprotsessi terviklikkuse, erineva õppemetoodika tulemusliku kasutamise ja õppematerjalide koostamise“ (Pung, s.a, lk 3).

Kooli tasandil peavad kooli- ja õppejuhid probleemiks õppekohtade täituvust, sest mitmed koolid pakuvad samu erialasid. Lahenduseks pakutakse koolide suuremat koostööd ja erinevate erialade pakkumist või nende omavahelist jagamist (Sommer-Kalda, 2015). See võimalus sobiks siiski pigem lähimaakondade vahel. Üldhariduskoolid ja kutsekoolid võiksid koostöös koostada lihtsustatud õppel olevate õpilaste jaoks materjalid, millega põhikooli lisa- ehk üleminekuaasta(te)l õpilasi õpetada. Kuigi seda võimalust kasutatakse, siis üsna vähe või ebasobivalt (Kangro, 2012; Sommer-Kalda, 2015). Samas, aga tekib küsimus, kuidas peaks

üldaineid õpetama ühes klassis, kui need on nii erialaspetsiifilised. Enamasti puuduvad kutsekoolidel HEV kutseõppuritele vajalikud ja sobivad õppematerjalid. Kõrgesaare (2002) arvates on üsna raske ja kulukas Eesti-suguses väikeriigis välja anda ning levitada õppematerjale, mille kasutajaskond nii piiratud on. Kutseõppe reformi järgselt on siiski hakatud koostama õppetasemest lähtuvaid õppematerjale. Ana Kontor, Merike Aomets ja Tiina Fuchs on ainult mõned nimed nendest, kes on panustanud aega ja tahet koostada erinevaid õppematerjale kutseõppijatele (SA Innove (b), s.a.), kellele tavaline õppekirjandus ei sobi.

Tugisüsteemi kirjeldus

Eelmises peatükis toodud probleemide tõttu vajavad HEV kutseõppurid erinevaid tugiteenuseid ja -meetmeid. Kui kutsekoolis õpib mitu HEV kutseõppurit, siis on koolil vaja palgata spetsialiste või korraldada leping vajaliku teenuse pakkujaga (Devrimci et al., 2014; Erivajadustega isikute ..., 2014; Põiklik, 2014; Poulter & Timpson, 2015; Wöber, 2007). Kui kutseõppeasutus ei ole võimeline palkama vajalikke spetsialiste (eripedagoog, psühholoog, sotsiaalpedagoog), siis Eestis pakub hariduslikke tugiteenuseid SA Innove. SA Innove on üld- ja kutsehariduse valdkonna ja hariduse tugiteenuste kompetentsikeskus ning Euroopa Liidu toetuste vahendaja. Sihtasutus loodi 2003. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas. Innove toetab õppija hakkamasaamist elus ning aitab oma tegevusega kaasa paindlikule ja tasakaalustatud haridussüsteemi toimimisele (SA Innove (a), s.a.).

Tugiteenused. Õpilase toetamise protsess algab tema märkamisest sisseastumisel. Kui hariduslik erivajadus on kinnituse saanud, sekkuvad koolis või teistes asutustes (Rajaleidja Keskused) tugispetsialistid, kelle arv kutsekoolides on kahjuks äärmiselt kesine (Tugispetsialistide arv ..., s.a). Kergemate erivajaduste puhul piisab abivahenditest, puhkepausidest või muudetud hindamismeetoditest. Raskemate erivajaduste puhul kasutatakse rohkemaid sekkumisviise. Nende välja selgitamisega ja edasitöötamisega tegeletakse tugiteenuste raames.

Kooli koostöös kooli pidajaga peetakse vastutavaks erivajadusega õpilasele tugiteenuste (karjääriteenuse, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogilise ja psühholoogilise teenuse) kättesaadavaks tegemisel. Järgnevas loetelus tuuakse lühikokkuvõtte nendest teenustest, mida vastavalt võimalustele Eesti kutsekoolides pakutakse (Devrimci et al., 2014).

1. Karjääriteenus. Karjääriteenus toetab õppija sotsiaalsed valmisolekut ja üldiste oskuste kujunemist tööturule sisenemiseks. Selle tugiteenuse eesmärk on juhendada õpilast iseenda ja karjäärimaailma tundmaõppimisel, töö otsimise ja tööle kandideerimise oskuste arendamisel. Vastavalt kutseharidusstandardile on karjääriplaneerimise oskus oluline õpiväljund.
 2. Õpiabi. Õpiabiteenusena käsitletakse täiendavat pedagoogilist tuge lisaks tavapärasele õppetööle. Enamasti on teenuseks õpiabi või erinevad konsultatsioonitunnid, mille käigus toimub individuaalne õpe teistest maha jäämise tõttu, intensiivsem harjutamine või õpilase üldiste oskuste arendamine.
 3. Eripedagoogiline teenus. Eripedagoogiline teenus on õppijale sobiva tugiteenuse, jõukohase õppekava, õppevormi, õppematerjalide ja/või õpistrateegiate soovitamine lähtuvalt uuringu tulemustest. Selle teenuse käigus selgitatakse välja õpilase võimed ja raskused nõutud õpitulemuste saavutamisel, planeeritakse sobivad tugimeetmed (IÕK, õpiabi, õppematerjalide kohandamine, õppekeskkonna kohandamine), toetatakse kutseõppijat õpioskuste arendamisel ning hinnatakse koos õpilase ja õpetajatega rakendatud meetmete tulemuslikkust. Samuti sisaldab eripedagoogiline teenus õpetaja nõustamist seoses kutseõppija erivajadusega, õppemeetodite ja hindamissüsteemi valikul ning õppematerjalide kohandamisel (õppesisu, tekstide lihtsustamine). Vajadusel pakub eripedagoog nõustamist ka õpilase pereliikmetele.
 4. Sotsiaalpedagoogiline teenus. Sotsiaalpedagoogiline teenus tähendab õppija toetamist sotsiaalsete probleemide korral ning vastavate ennetus- ja lahendustegevuste välja selgitamist ja rakendamist. Sotsiaalpedagoogiliseks nõustamiseks peetakse õpilase igapäevast toimetulekut ja õppimist takistavate probleemide väljaselgitamist ning õpilast ja vajadusel tema lähedaste nõustamist lahendamisvõimaluste osas.
 5. Psühholoogiline teenus. Psühholoogilise nõustamise käigus hinnatakse õppija psüühilist arengut mõjutavaid tegureid ja arengu toetamist koostöös õpetajate, tugispetsialistidega ning õpilase lähedastega.
- Tugiteenuste loetellu võib lisada veel ka invatranspordi, tugiisiku või isikliku abistaja ning viipekeeletõlgi teenuse, mille peab tagama vajadusel kohalik omavalitsus (Devrimci et al., 2014).

Tugimeetmed. Töö autor on kokku pannud loetelu tugimeetmetest järgmiste allikate alusel (Adlhoch et al., 2014; Astangu Kutser rehabilitatsiooni ..., s.a.; Devrimci et al., 2014; Erivajadustega isikute ..., 2014; Ernst et al., 2012; Meijer, Soriano & Watkins, 2006; Põiklik, 2014; Starcic & Niskala, 2010; Wöber, 2007).

1. Individuaalne õppekava (edaspidi IÕK). IÕK on õpingute alusdokument, mis võimaldab õpilasel omandada võimetekohast kutseharidust ja määratleda erinevate osapoolte (õpetajad, tugispetsialistid, laps, lähedased jne) õigused ja kohustused õppetöö läbiviimiseks ja õpilase arengu toetamiseks kooli õppekavast erinevatel tingimustel. IÕK koostamise eesmärk on õpilase individuaalsuse arvestamine ja toetamine õpiväljundite saavutamisel ning kutsehariduse omandamisel; samuti õpingute katkestamise vältimine.
2. Individuaalne üleminekuplaan. Individuaalne üleminekuplaan on mitteametlik dokument, mis koostatakse kutseõppuri ja õpetaja(te) poolt, jäädvustades infot noore elukäigu (kodused tingimused, tervislik seisund, vaba aeg, väärtused ja kultuuritaust), hariduse ja koolitus(t)e kohta. Selle koostamist peaks alustama põhikooli lõpus (lihtsutatud või toimetulekuõppe korral) või kutseõppe esimese aasta alguses, kuhu saab järk-järgult kutsealast teavet juurde lisada.
3. Õpe väikerühmas (4-12 õpilast). Eraldi õpperühmad moodustatakse juhul, kui sama eriala soovib õppida mitu erivajadusega ja sarnase tasemega kutseõppijat, sest eraldi õpperühma moodustamine loob neile paremad õppimistingimused ning ei sega teiste kiiremat teadmiste ja oskuste omandamist.
4. Mõõdukas või põhjalik pedagoogiline sekkumine. Pedagoogilise sekkumisena käsitletakse vastavalt kutseõppija vajadustele toimuvaid konsultatsioone, erisusi õppetöös (viipekeel, töö kohandatud tekstiga) või erinevaid tugiteenuseid.
5. Eesti keele õpe neile, kes pole suutelised eesti keeles õppima.
6. Õppeaja pikendamine ühe või rohkema aasta võrra. Selle võimaluse all peetakse silmas, kas kohanemiskursust, mille käigus võetakse läbi igapäevaoskuste arendamist toetavad erinevad õppemoodulid (toiduvalmistamine ja olmetööd, praktiline emakeel ja matemaatika, arvutiõpetus jne) või lisa-aastat õpingute pikendamiseks.
7. Abiõpetaja kaasamine tundides.
8. Arvuti (interneti) kasutamine tunnis või kodutööde tegemisel. Eriti sobiv on see võimalus raske füüsilise, suhtlemise, emotsionaalse ja/või intellektuaalse erivajaduse korral, sest see võimaldab rikastada nende õpikeskkonda ja samuti ületada suhtlusprobleeme, mis muidu koolikeskkonnaga kaasneksid (Adlhoch et al., 2014; Astangu Kutserehabilitatsiooni ..., s.a.; Devrimci et al., 2014; Erivajadustega isikute ..., 2014; Ernst et al., 2012; Meijer, Soriano & Watkins, 2006; Põiklik, 2014; Starcic & Niskala, 2010; Wöber, 2007).

Kes, kas ja kuidas tugiteenuste osutamisega tegeleb, jääb kutseõppeasutuse ja kohaliku omavalitsuse otsustada. Tugimeetmeid peab rakendama kutseõppeasutus võimaluste piires vastavalt kutseõppuri vajadustele.

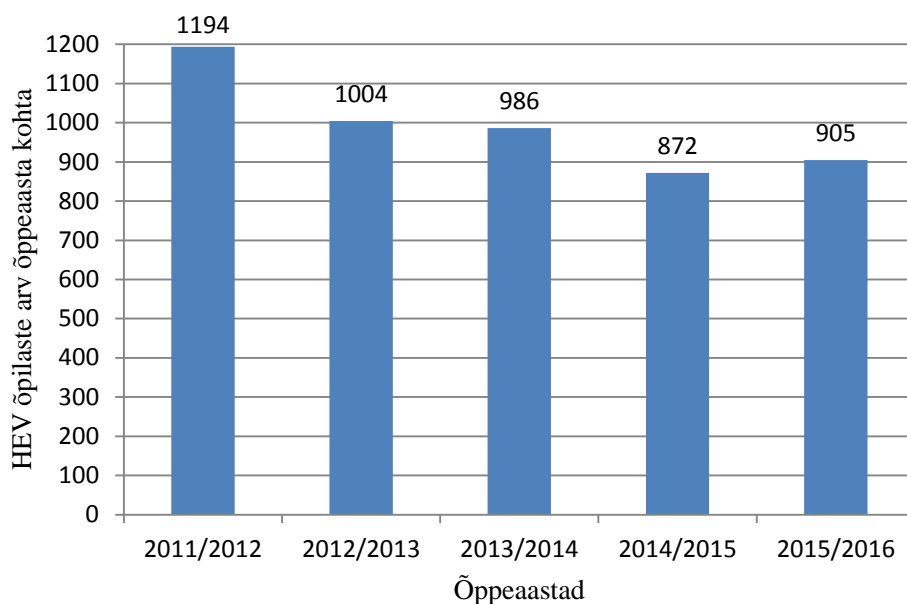
Statistiline ülevaade HEV kutseõppijatest ja õppimisvõimalustest Eestis

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2010) § 9 lõige 2 määratleb koolikohustustust järgmiselt:

Koolikohustuslik on isik (sealhulgas välisriigi kodakondsusega või määratlemata kodakondsusega isik, välja arvatud Eesti Vabariiki akrediteeritud välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni esindaja laps, kelle elukoht on Eestis), kes on saanud enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit seitsmeaastaseks. Isik on koolikohustuslik kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni.

Põhikooli või gümnaasiumi lõpetamisega ei tohiks lõppeda enda arendamine. Noored, sh erivajadustega noored, peavad otsutama, mida pärast kooli lõpetamist teha. Osa lähevad mõne tuttava või pereliikme juurde tööle, osa ülikooli või kutsekooli. Eesti kutsekoolides õpivad erinevate erivajadustega noored. Töös kajastatakse teavet ainult nende noorte kohta, kes on saanud põhikoolis õpiabi, lõpetanud põhikooli riiklikul lihtsustatud õppekaval, on vajanud tugiteenuseid nägemis-, kuulmis- või psüühilise erivajaduse tõttu. Sihtrühmast jäävad välja andekad ja füüsilise erivajadusega noored. Nende õppima jäämine ei ole seotud hariduslike võimete või nende puudumisega.

Statistika järgi on viimastel aastatel vähenenud nii üldharidus- kui ka kutsekoolide õpilaste arv (Õpilaste arv, s.a.). Eesti kutseharidussüsteemi arengukava 2009-2013 lõpparuande (s.a.) järgi oli üheks arenguindikaatoriks „põhikooli toimetuleku- ja lihtsustatud õppekavade lõpetajate osakaal, kes jätkavad õpinguid kutsehariduses“ (lk 2), mis tähendab intellektipuudega kutseõppurite ligipääsu tõusu kutseõppesse; osaliselt siht (2013/2014. aastaks) saavutati (47,5%-lt 52%-ni, täideti 51,6%). HEV kutseõppijate arvu suurenemine toimus pigem LÕ tasemel kui TÕ tasemel õppinute arvelt. Jõupingutused HEV noortele õppevõimaluste tagamiseks võivad pidurada nende arvu langust. Siiski ei tähenda see üldist erivajadustega inimeste arvu tõusu, vaid pigem paremat märkamist, nende aktsepteerimist ja potentsiaali kasutamist. Joonisel 1 on toodud HEV kutseõppijate arvud aastate lõikes.

Joonis 1. HEV õpilaste arv Eesti kutsekoolides õppeaastate lõikes (Lisa 1)

Viimase viie aasta jooksul on HEV kutseõppijatele õppimisvõimalusi pakkunud keskmiselt 25 kutsekooli üle Eesti (Lisa 1). 2012. aastast ei võta õpilasi vastu Vana-Antsla Kutsekeskkool ja sellest (2015/2016) õppeaastast Põltsamaa Ametikool, kuid õppima on mindud Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli ja Võrumaa Kutsehariduskeskusesse. Kõige populaarsemate koolide nimekirja kuuluvad Haapsalu Kutsehariduskeskus, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool, Tartu Kutsehariduskeskus, Väike-Maarja Õppekeskus, Järvamaa Kutsehariduskeskus, Tallinna Teeninduskool, Viljandi Kutseõppekeskus ja Räpina Aianduskool (Lisa 1). Koolide pingerida HEV õpilaste arvu järgi on aastati küll erinenud, kuid erinevus seisneb pigem nende järjekorras, v.a Tallinna Ehituskool, kus on arvatavasti kutseõppe reformi tõttu erinevad muudatused toimunud.

HEV kutseõppijad õpivad enamasti käelise tegevusega erialadel. Kahel viimasel õppeaastal on kõige populaarsemad abikoka, puhastusteenindaja abilise, kodumajanduse, põllumajanduse, aianduse, pagari ja abipagari, automaaleri ning ehitusviimistluse erialad (Õpilasi õppekava lõikes, s.a., Lisa 1). Aastatel 2014/2015 ja 2015/2016 sisseastunud HEV õppijatest 60% olid lõpetanud lihtsustatud õppe, järgnesid keskmiselt 20% õpiraskustega ja 11% psüühiliste erivajadustega kutseõppurid (EHIS-st saadud andmed, kuid HEV kutseõppijate jagunemist erivajaduste kaupa Lisas 1 ei näita). Teiste erivajaduste (nägemine, kuulmine) esinemissagedus on üldiselt väiksem, mistõttu nende osakaal HEV õppijatest on ka väiksem (EHIS-st saadud andmed, kuid HEV kutseõppijate jagunemist erivajaduste kaupa

Lisas 1 ei näita). Samuti on nägemis- ja kuulmispuudega noortel suurem võimalus minna õppima kõrgkooli, kus lihtsustatud või isegi õpiraskustega õpilased hakkama ei saaks.

Statistika andmetel katkestab õppetöö igal aastal üle 5000 (20%) kutseõppuri (Õppetöö katkestanud ..., s.a.), kellest 3–4% on HEV kutseõppurid (Lisa 2). Katkestamise põhjuseid on mitmeid. Enim levinumad põhjused on vale erialavalik, nõudmiste ja võimete mittevastavus ning majaduslikud põhjused (Reinhold & Vaher, 2013).

Uurimuse eesmärk ja ülesanded

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV õppijate õppimisvõimalusi ning tugisüsteemi. Õppimisvõimaluste all on mõeldud HEV noorte ja täiskasvanute väljavaateid kutseõppeks, õppekavade, hindamissüsteemi ja õppemetoodika sobivust ja kasutamist HEV kutseõppijatega ning lisana õpetajate ja tugispetsialistide koolitusvajadust ja töökoormust.

Eesmärgi saavutamiseks seati järgmised ülesanded.

1. Anda ülevaade Eesti kutsekoolides valitsevast olukorrast seoses HEV kutseõppijatega: muutunud hariduskorraldus, õppekavad, hindamissüsteem, kaasamine, HEV kutseõppijate olukord õppeprotsessis ning tugisüsteem.
2. Toetudes empiirilisele uurimusele ja teistele allikatele (uuringud, andemebaasid), anda ülevaade ning analüüsida erinevatest aspektidest lähtuvalt 2013. aasta kutseõppe reformist tulenevaid HEV kutseõppijate õppimisvõimalusi ja tugisüsteemi. Ankeetküsitluste tulemusena saadi peamiselt arvulised andmed, mida analüüsiti kvantitatiivsete meetoditega ning kirjeldati sagedustabelitega.

Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV õppijate õppimisvõimalusi seoses erinevate aspektidega?
2. Kuidas hindavad HEV kutseõppijaid õpetavad õpetajad ja tugispetsialistid kutseõppe reformi järgselt koolitusvajadust ja töökoormust?
3. Kuidas hindavad kutseõpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV kutseõppijate tugisüsteemi?

Metoodika

Valim

Hinnangute kogumisel oli oluliseks valimi kriteeriumiks, et 2015/2016. aasta seisuga õpiks kutsekoolis vähemalt 15 HEV kutseõppijat. Hinnanguid sooviti saada kutsekoolide õpetajatelt, tugispetsialistidelt ja õppejuhtidelt, sest nemad on kõige paremini kursis HEV õppijate olukorraga kutsehariduses. Õppejuhtide roll uurimuses oli sümboolne. Kutseõppijad, kelle kohta hinnanguid uuriti, said põhikoolis õpiabi, lõpetanud põhikooli riiklikul lihtsustatud õppekaval, on vajanud tugiteenuseid nägemis-, kuulmis-, kõnepuude või psüühilise erivajaduse tõttu. Antud uuringu sihtrühmast jäeti välja andekad ja füüsilise erivajadusega noored, kelle õppimine ei vaja pedagoogilist sekkumist.

Töö autor tegi EHIS-st saadud andmete (Lisa 1) põhjal valiku koolidest, kuhu ankeedid (veebiaadressid) elektrooniliselt saata. Küsimustike (Lisa 3; Lisa 4; Lisa 5) veebiaadressid saadeti 17 kutsekooli õppejuhtide e-posti aadressidele. Kuna töö autoril polnud teada, kes täpsemalt HEV kutseõppijaid õpetab, siis paluti õppejuhtidel küsimustele vastata ja teised küsimustikud õpetajatele ning tugispetsialistidele edasi saata.

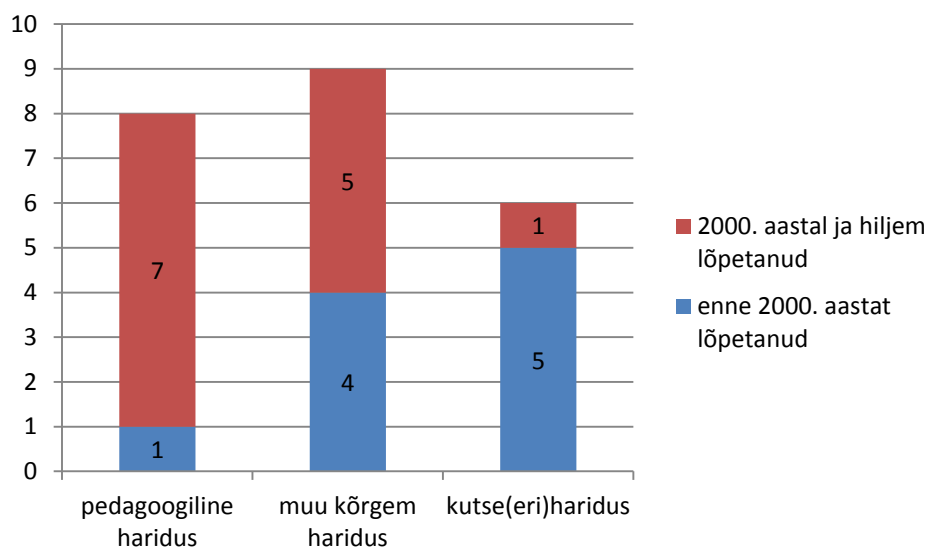
Vastused saadi 13 kutsekoolist, sh ühest kutserehabilitatsiooni keskusest, mille õpilased kuuluvad ühe kutsekooli nimistusse. Vastamata jätsid neli kutsekooli. Hinnanguid andsid kokku 52 vastajat: 23 õpetajat, 21 tugispetsialisti ja 8 õppejuhti.

Kõigist vastanud õpetajatest ($n = 23$) olid 5 (22%) meesõpetajad ja 18 (78%) naisõpetajad. Vastajate seas oli 9 (39%) üld- ja 14 (61%) eriala-ainete õpetajat, kellest 9 (39%) õpetavad ainult 2. taseme kutseõppijaid, 5 (22%) ainult 3. taseme kutseõppijaid, 5 (22%) ainult 4. taseme kutseõppijaid ning 4 (17%), kes õpetavad mitme taseme (enamasti 3. ja 4. taseme) kutseõppijaid. Tabel 1 järgi oli kõige sagedasem vanusevahemik nii mees- kui ka naisõpetajatel 41–50 aastat.

Tabel 1. *Kutsekoolide õpetajad ($n = 23$) soo ja vanuse järgi*

	21-30 aastat	31-40 aastat	41-50 aastat	51-60 aastat	rohkem kui 60 aastat	Kokku
M	0	1	3	0	1	5
N	0	6	7	4	1	18
Kokku	0	7	10	4	2	23

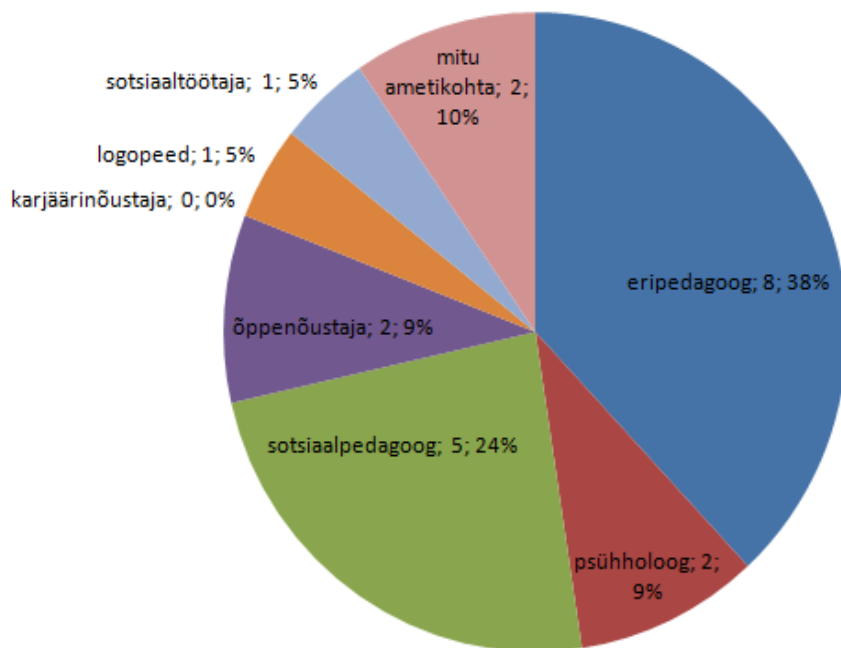
HEV õpilase hariduse kvaliteedi tagamise eelduseks on õpetajate erialased (pedagoogiline, erialane) oskused ja teadmised ning läbitud koolitused eripedagoogika vallas (HEV õppija klassis, hindamine, õppekavad, sh IÕK). Vastanute seas oli nii pedagoogilise ($n = 8$; 35%), muu kõrgema ($n = 9$; 39%) kui ka kutse(eri)haridusega ($n = 6$; 26%) õpetajaid. Nad jaotati ka lõpetamise aja järgi (enne 2000. aastat ning 2000. aastal ja hiljem lõpetanud) (Joonis 2).

Joonis 2. Kutseõpetajad ($n = 23$) haridustaseme ja lõpetamise aja järgi

Uurimusest selgus, et 9 (39%) kutseõpetajat pole osalenud kutseõppe reformi järel vastava teemalistel täiendkoolitustel. Ülejäänud õpetajad ($n = 14$; 61%) on ennast harinud väiksema või suurema mahuga koolitustel (eripedagoogika 160 või 320 h, õppekavadega, hindamisega või HEV õppijaga seotud).

Hinnanguid edastanud tugispetsialistide jaotumine ametite kaupa on ära toodud joonisel 3. Kõige rohkem olid esindatud eripedagoogid (38%) ja sotsiaalpedagoogid (24%). Kaks tugispetsialisti vastasid, et nad töötavad mitmel ametikohal (eripedagoog-sotsiaalpedagoog, psühholoog-õppenõustaja).

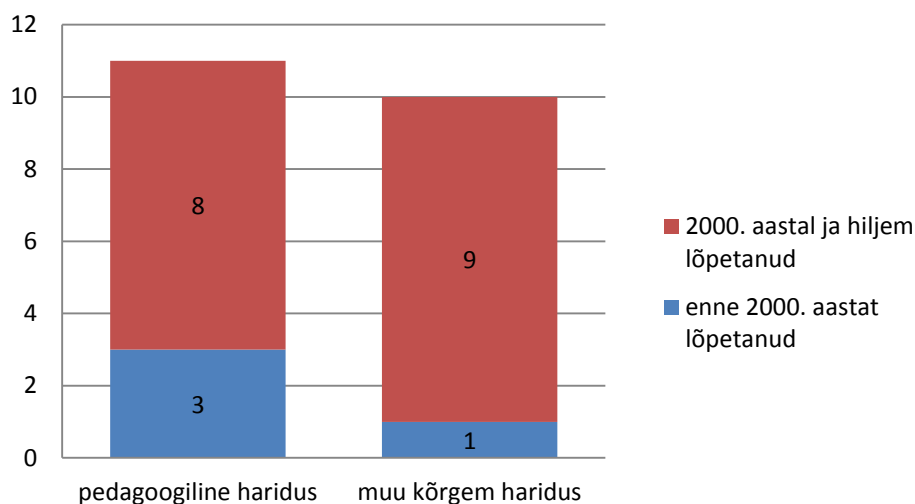
Joonis 3. Tugispetsialistid ametite kaupa, arv ja % vastused esitanud tugispetsialistide arvust (n = 21)

Kõik tugispetsialistid olid naissoost. Kõige sagedasemad vanusevahemikud olid 21–30 aastat ja 41–50 aastat (Tabel 2). Küsimustele vastasid ka kahe rehabilitatsiooniasutuse tugispetsialistid (neli tugispetsialisti), kes tegutsevad õppeasutuste juures ning pakuvad teenust nii õpilastele kui ka teistele soovijatele.

Tabel 2. Kutsekoolide tugispetsialistid soo ja vanuse järgi

	21-30 aastat	31-40 aastat	41-50 aastat	51-60 aastat	rohkem kui 60 aastat	Kokku
N	7	4	6	2	2	21

Hariduse poolest (Joonis 4) jagunesid tugispetsialistid peaaegu pooleks- 52% pedagoogilise haridusega ja 48% muu kõrgema (ametikohale vastava) haridusega. Suurema esindusega olid 2000. aastal ja hiljem lõpetanud.

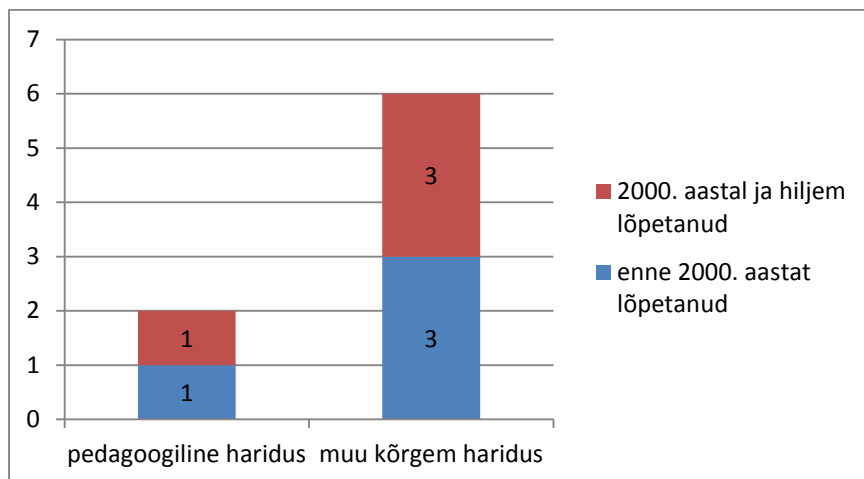
Joonis 4. Tugispetsialistid (n = 21) haridustaseme ja lõpetamise aja järgi

Tabel 3 järgi olid kõigist vastanud õppejuhtidest (n = 8) seitse naissoost ja üks meessoost. Kõige sagedasem õppejuhtide vanusevahemik oli 41–50 aastat. Üks õppejuht töötas kutserehabilitatsiooniasutuses.

Tabel 3. *Õppejuhid (n = 8) soo ja vanuse järgi*

	21-30 aastat	31-40 aastat	41-50 aastat	51-60 aastat	rohkem kui 60 aastat	Kokku
N	0	1	5	0	1	7
M	0	0	1	0	0	1
Kokku	0	1	6	0	1	8

Joonis 5 näitab õppejuhtide jagunemist haridustaseme ja lõpetamise aja järgi. Enamik õppejuhte (n = 6, 75%) olid muu kõrgema haridusega ja jagunesid võrdselt lõpetamise aja järgi, st 3 õppejuhti lõpetasid enne 2000. aastat ja 3 õppejuhti 2000. aastal ja hiljem. Kaks (15%) õppejuhti olid pedagoogilise haridusega ning jagunesid samuti võrdselt lõpetamise aja järgi.

Joonis 5. Õppejuhid (n = 8) haridustaseme ja lõpetamise aja järgi

Mõõtevahendid

Empiirilist uurimust korraldati kvantitatiivse uurimismeetodiga, „kus andmeid kogutakse standardiseeritult ja katseisikud moodustavad valimi või näidise suuremast üldkogumist“ (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2005, lk 180). Andmete kogumismeetodiks oli struktureeritud ankeetküsitlus, mille aluseks olid töö autori poolt koostatud küsimustikud (Lisa 3; Lisa 4; Lisa 5). Vastavalt ametikohale koostati *Google Drive*’is kolm ankeetküsimustikku, millega sooviti kutseõppe reformi (2013. aastal) järgselt kaardistada kutsekoolide õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide hinnangute põhjal HEV kutseõppijate õppimisvõimalused ja tugisüsteem.

Küsimustik algas sissejuhatusega, mis hõlmas uurimuse eesmärgi, sihtrühmi, küsimustiku osade kirjeldust ning vastaja anonüümsuse tagamise kinnitust. Küsimustiku uurimuslikus osas kasutati nii avatud, valikvastustega (sh struktureeritud küsimuse ja avatud küsimuse vahevormi) kui ka Likerti skaalal (1- ei ole üldse nõus, 2- pigem olen nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus, 6-ei ole kursis) põhinevaid küsimusi. Küsimustikus paiknes vastuse variant „ei ole kursis“ kuuendal veerul, kuid andmeanalüüsis kodeeriti see 0-ga. Väited koostati erinevate uuringute ja juhendmaterjalide (Devrimci et al., 2014; Laanoja, 2015; Pilli & Õunpuu, 2012; Pung, s.a.; Reinhold & Vaher, 2013; Tamm, 2011) teeside põhjal.

Õpetajate küsimustik (Lisa 3) oli jagatud kaheks osaks. Esimeses osas uuriti, mis tüüpi erivajadustega kutseõppijaid, mis tasemel ja mis aineid õpetatakse. Esimeseks ülesandeks oli hinnata õppemeetodeid kasutussageduse alusel (1- ei kasuta, 2- kasutan harva, 3- kasutan mõnikord, 4- kasutan tihti, 5- kasutan alati). Analüüsimisel kuulus teise ülesande 15. väide

(erinevate õppemeetodite kasutamise vajalikkus) õppemeetodite juurde. Teiseks ülesandeks oli hinnata väiteid seoses HEV kutseõppijatega. Väited jagunesid kahe põhiteema vahel:

1) õppimisvõimalused seoses erinevate aspektidega:

- a. HEV õppijate väljavaated kutseõppeks (väited 1, 2, 7, 12, 16, 23);
- b. õppekavad (väited 3, 4, 5, 6, 11);
- c. hindamissüsteem (8, 9, 10);
- d. lihtsustatud õppe (LÕ) ja toimetulekuõppe tasemel (TÕ) õppinute väljavaated kutseõppeks ja tööeluks (väited 24–31);
- e. õpetajate töökoormus ja koolitusvajadus (väited 19, 20 (kontrollküsimus), 21, 22).

2) tugisüsteem (väited 13, 14, 17, 18).

Tugispetsialistide küsimustiku (Lisa 4) esimeses osas paluti vastajatel hinnata väiteid seoses HEV kutseõppijatega. Väited käsitlesid tugisüsteemi (väited 6, 7, 8, 10), tugispetsialistide töökoormust ja koolitusvajadust (2, 3 (kontrollküsimus), 4, 5), HEV õppijate väljavaateid kutseõppeks (väited 1, 9) ning lihtsustatud õppe (LÕ) ja toimetulekuõppe (TÕ) tasemel õppinute väljavaateid kutseõppeks ja tööeluks (väited 11–18).

Õppejuhtide küsimustiku (Lisa 5) esimeses osas paluti vastajatel hinnata väiteid seoses HEV kutseõppijatega. Õppejuhtidelt küsiti HEV kutseõppijate arvu, 2. ja 3. taseme erialasid ning mis tasemel õpivad HEV õppijad sellel õppeaastal. Esimeseks ülesandeks oli hinnata väidete vastavust tugisüsteemi olemasolule kutsekoolis (1- ei, 2- jah, 3- on plaanis välja arendada vastav võimalus, 4- ei ole kursis). Andmete analüüsimisel paigutati järekord ümber (1- ei, 2- on plaanis välja arendada vastav võimalus, 0- ei ole kursis). Teiseks ülesandeks oli hinnata väiteid seoses HEV kutseõppijatega. Väited hõlmasid HEV kutseõppijate väljalangevust (väide 1), mis teistes küsimustikes paigutati HEV õppijate väljavaateid kutseõppeks käsitleva alateema juurde. Samuti hõlmasid väited tugisüsteemi (väited 2, 3, 8) ning lihtsustatud õppe (LÕ) ja toimetulekuõppe (TÕ) tasemel õppinute väljavaateid kutseõppeks ja tööeluks (väited 4–7 ja 9–12).

Iga küsimustiku teises osas olid küsimused seoses vastaja demograafiliste näitajate ja tööga. Avatud ja valikvastustega selgitati välja vastaja sugu, vanus, haridustase, tööstaaž, peamised tööülesanded, asutuse nimi ning läbitud koolitused.

Jaanuaris 2016 korraldati pilootuuring, milles osalesid 2 kutseõpetajat, 2 tugispetsialisti ja 2 õppejuhti. Nõuandeid jagas ka Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusest Liina Teesalu. Pilootuuringu eesmärk oli kontrollida küsimustike valiidsust. Seejärel tehti parandusi küsimuste ja väidete ülesehituses, lisati skaalale kuues valikvariant „ei ole kursis“. Ettepanek lisada eelnimetatud valikvariant tehti, sest vastajate seas võis olla inimesi, kes ei

ole kursis teatud tüüpi erivajadustega õpilastega või ei oma teadmisi teatud väidete osas.

Muudetud veebiküsimustikud saadeti elektrooniliselt koos palvega 17 kutsekooli õppejuhile.

Protseduur

Küsimustike piloteerimine toimus jaanuaris 2016. Seejärel küsimustikud parandati ja täiendati.

Muudetud küsimustikud saadeti veebruari teises pooles 17 kutsekooli õppejuhtidele. Märtsi keskpaigaks olid töö autoril olemas 36 (70%) vastust. Kõikidesse mittevastanud kutsekoolidesse saadeti märtsi lõpus korduskiri. Aprilli alguseks olid vastused saabunud 23 kutseõpetajalt, 21 tugispetsialistilt ja 8 õppejuhilt üle Eesti. Kokku andsid oma hinnangu 13 kutsekooli, sh ühe kutser rehabilitatsioonikeskuse õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuht ning teise rehabilitatsiooniasutuse eripedagoog.

Kahjuks jäid vastused tulemata kahest suurema HEV kutseõppijate ja kahest väiksema HEV kutseõppijate arvuga kutseõppeasutusest. Ühest vastati, et neil pole õigus vastata ilma nõusolekuta ning kahjuks ei vastanud vastav isik kirjale. Ühest väiksema HEV kutseõppijate arvuga koolist vastati, et neil on enda arvates liiga vähe HEV kutseõppijaid, et sobivaid hinnanguid anda. Vastanute personaalseid taustaandmeid kasutati töös üldistatult ja kindla kutsekooliga neid seostada ei saa. Kutsekoole magistritöös ei nimetata. HEV kutseõppijate arvud paigutati vahemikskaalale (15–29 õpilast; 30–44 õpilast; 45–59 õpilast; 60–74 õpilast; 75 ja rohkem õpilast).

Andmeanalüüs

Andmete haldamiseks kasutati *MS Excel*'it ja statistiliseks analüüsiks *SPSS 24.0* (*Statistical Package for Social Sciences*) andmetöötlussüsteemi. Rühmi ja tunnuseid võrreldi mittepameetriliste testidega (*Mann-Whitney U-test* (2 vastajate gruppi), *Kruskal-Wallis test* (3 vastajate gruppi)); enamasti võrreldi tunnuseid kutseõppijate arvu vahemikega (kood 1 (15 – 29 õpilast ja 30 – 44 õpilast) ja kood 2 (60-74 õpilast ja 75 ja rohkem õpilast) või vastajate rühmade vahel. Seoste olemasolu leidmiseks kasutati *Spearman* 'i astakkorrelatsiooni. Seost või erinevust tunnuste või gruppide vahel peeti statistiliselt oluliseks kui $p < 0,05$.

Kuna tegemist oli kaardistava uurimusega ja nähtusi uuriti uurimisküsimustega, siis ülevaate andmiseks kasutati töös mitmel korral sagedustabeleid (vastuste sageduse ja %) ning aritmeetilisi keskmisi.

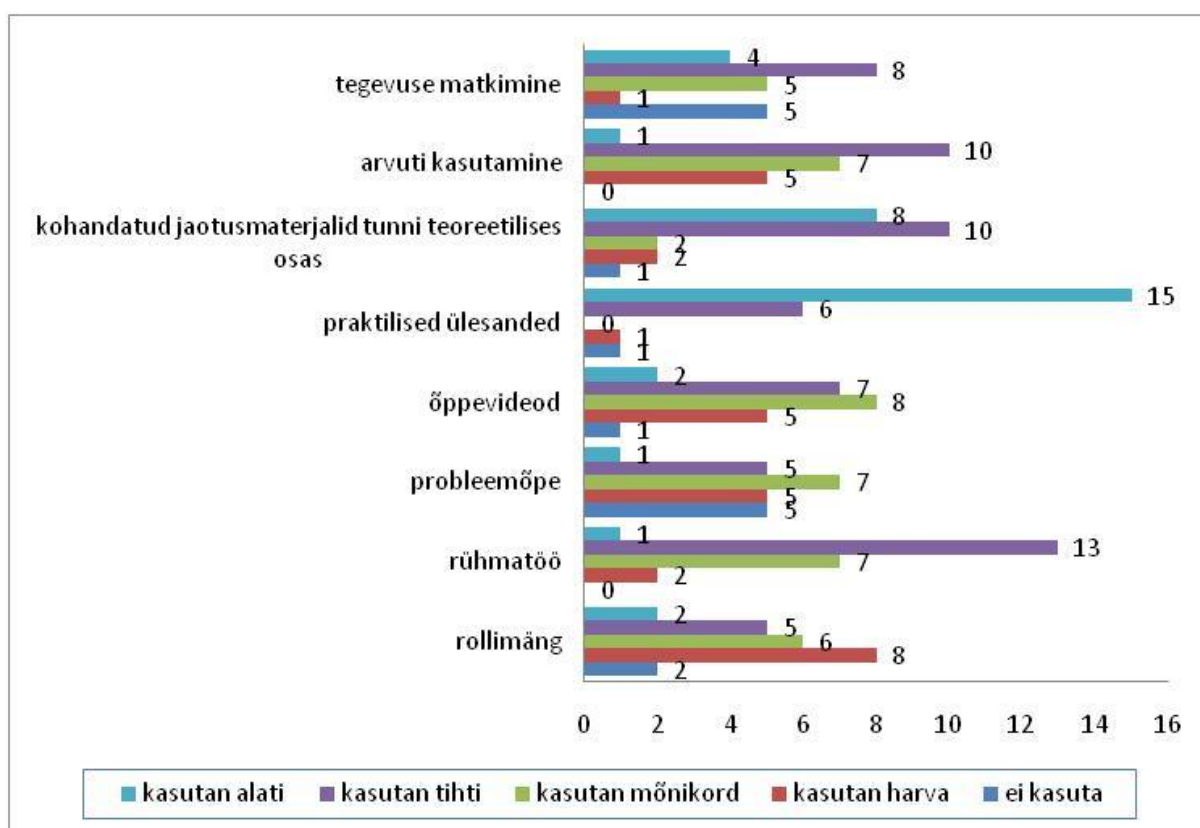
Küsimustike reliaabluse hindamiseks kasutati *Cronbach*'i alfa koefitsienti. *Cronbach*'i alfa võib varieeruda 0–1, kuid mõõtvahendi reliaablust peetakse aktsepteeritavaks, kui vastav näitaja on vähemalt 0,7 (Mohsen & Rennick, 2011). Õpetajate küsimustiku sisereliaabluse koefitsient oli 0,81. Küsimustiku osade hindamisel selgus, et Cronbachi alfa väärtused varieerusid: õppemeetodite osas $\alpha = 0,65$, kogu hinnangute osa seoses HEV õppijatega (31 väidet) $\alpha = 0,85$. Tugispetsialistide küsimustiku sisereliaabluse koefitsient oli 0,73. Õppejuhtide küsimustiku sisereliaablust ei saanud mõõta, sest vastajate arv oli liiga väike.

Kui vastaja oli ühe alateema/aspekti raames hinnanud rohkem kui pooled väited vastusega „ei ole kursis“, siis need hinnangud kustutati (kehtib ainult testide puhul). Väitega nõustumiseks või mittenõustumiseks loeti vastuseid, kus vastati kõige sagedamini „pigem olen nõus“ ja „olen täiesti nõus“ või „ei ole üldse nõus“ ja „pigem ei ole nõus“. Vastajad jäid väite osas skeptiliseks, kui väidet hinnati kõige sagedamini vastusega „nii ja naa“.

Tulemused

Põhiuuringu tulemused

Õpetajate hinnangud õppemeetodite kasutamisele õppetöös. Õpetajate küsimustiku esimese osa esimeseks ülesandeks oli hinnata õppemeetodite kasutamise sagedust. Jooniselt 6 on näha, et kõige enam kasutatavad (kasutan tihti või kasutan alati) õppemeetodid olid praktilised ülesanded (65%), rühmatöö (57%) ja arvuti kasutamine (43%), kohandatud jaotusmaterjalide kasutamine tunni teoreetilises osas (43%). Kõige harvemini (ei kasuta või kasutan harva) kasutati rollimängu (35%) ja probleemõpet (22%).

Joonis 6. Õppemeetodite kasutamise sagedused õppetöös HEV kutseõppijatega

Küsimustiku esimese osa teiseks ülesandeks oli hinnata väiteid 6-pallisel skaalal. Väitega *HEV kutseõppijad vajavad õppetöös erinevaid õppemeetodeid* olid kutseõpetajad üldiselt nõus ($M = 4,35$). Neli õpetajat hindasid väidet madalama hindega kui 4 („pigem olen nõus“).

Õppemeetodite kasutamine sõltub enamasti aine iseloomust ja õpetaja oskuslikkusest. Erinevused seisnesid üldainete (eesti keel ja kirjandus, matemaatika, võõrkeeled) õpetajate ja eriala-ainete õpetajate vastuste vahel ainult rollimängude ja tegevuse matkimise osas.

Üldainete õpetajad kasutasid õppetöös rohkem (13 % vs 5) rollimänge kui eriala-ainete õpetajad. Kuna tegevuse matkimine eeldab pigem käega katsutavat resultaati, siis oli selle meetodi kasutamise protsent suurem (15% vs 9%) eriala-ainete õpetajatel. Ülejäänud õppemeetodite kasutamissagedus oli mõlemal peaaegu võrdne või erines vähem kui 4%.

Õpetajate hinnangud väidetele seoses HEV noorte ja täiskasvanute väljavaadetega kutseõppeks. Väited hõlmasid kutseõppe reformi vajalikkust, õpperühmade homogeensust ehk ühetasemelisust, õpilase kesksust, valitud erialade huvitatust ja väljalangemise vähenemist seoses HEV kutseõppijatega.

Nii väiksema (kood 1) kui ka suurema (kood 2) HEV kutseõppijate arvuga koolide kutseõpetajate hinnangud pigem sarnanesid kui erinesid ($p > 0,05$) enamik väidete osas. Kõige vähem ($M = 2,25$) olid kutseõpetajad nõus väitega *uued õpperühmad on nüüd rohkem homogeensemad (koosnevad sama tasemega kutseõppijatest)*. Kõige rohkem nõustusid kutseõpetajad väitega *HEV kutseõppijad on üldiselt huvitatud valitud erialast* ($M = 3,75$). Väite *kutseõppe reform oli HEV kutseõppijate jaoks vajalik* ($M = 3,2$) puhul jäid kutseõpetajad pigem skeptiliseks – 43% õpetajatest ei osanud võtta kindlat seisukohta. Väite *õppeprotsess on muutunud õpilase keskmaks* ($M = 3,50$) tulemused olid vastukäivad, sest 52% õpetajatest olid väitega üldiselt nõus. Ülejaanud 48% vastajatest ei olnud väitega nõus või ei osanud kindlat seisukohta võtta.

Hinnangud (*Kruskal-Wallis test*) kutsekoolist väljalangemise vähenemise osas vastajate gruppide (õpetajad, tugispetsialistid, õppejuhid) vahel ei erinenud ($p > 0,05$), kuid tugispetsialistide seas oli neid (28%), kes ei olnud selle väitega kursis (hinnang võrsustati 0-ga). Koolide olukord seoses koolist väljalangevusega oli erinev – väitega nõustujate kui ka mittenõustujate osakaal erines mõne protsendi võrra (Tabel 4).

Tabel 4. Väljalangemise vähenemisega seotud väitele antud hinnangud ($n = 52$) (sagedused ja protsent)

	Sagedus	%
0	8	15
1	1	2
2	15	29
3	10	19
4	13	25
5	5	10
Kokku	52	100

Märkus. 0- ei ole kursis, 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus

Õpetajate hinnangud õppekavadele seoses HEV kutseõppijatega. Selles osas hinnati väiteid seoses õppekavade loomise, kohandamise, õppemahu jõukohasuse, õppekavade praktiliste oskuste ja mahajäämuse vähenemisega.

Tabel 5 annab ülevaate sellest, kuidas hindasid kutsekoolide õpetajad õppekavaga seotud väiteid. Kõige sagedamini hinnati väiteid vastusega „pigem ei ole nõus“ ja „nii ja naa“. Ainult väitega *riiklik õppekava võimaldab omandada piisavalt praktilisi oskusi* oldi üldiselt (78%) nõus. HEV kutseõppijate arvu alusel (koodid 1 ja 2) leiti statistiliselt oluline erinevus ainult viimase väite puhul ($p < 0,05$).

Tabel 5. *Õppekavadega (õk) seotud väidetele antud hinnangud (sagedused (arv) ja protsent)*

õk loomine			õk kohandamine		õk praktilised oskused		õppemahu jõukohasus		mahajäämuse vähenemine	
Arv	%		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
0	0	0	3	13	0	0	0	0	3	13
1	1	4	3	13	1	4	1	4	3	13
2	6	26	7	31	2	9	6	26	7	31
3	12	53	4	18	2	9	12	53	4	18
4	3	13	5	21	14	60	3	13	5	21
5	1	4	1	4	4	18	1	4	1	4
Kokku	23	100	23	100	23	100	23	100	23	100

Märkus. 0- ei ole kursis, 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus

Õpetajate hinnangud hindamissüsteemile seoses HEV kutseõppijatega. Uuringus andsid õpetajad ($n = 23$) hinnanguid uuele väljundipõhisele hindamissüsteemile.

Väitele *uus väljundipõhine lähenemine aitab HEV kutseõppijal vajalikke õpitulemusi paremini saavutada* anti erinevaid hinnanguid; üks õpetaja vastas „ei ole kursis“. Õpetajate keskmine hinnang sellele väitele oli pigem tagasihoidlik ($M = 3,00$). Väidet *uus väljundipõhine hindamine on HEV kutseõppija jaoks õiglasem ja läbipaistvam* hinnati samuti keskmiselt vastusega „nii ja naa“ ($M = 3,09$). Väidet *mitte-eristav hindamine võimaldab HEV kutseõppijal lihtsamalt saada positiivset tulemust* hinnati võrreldes kahe eelmise väitega veidi paremini ($M = 3,61$). Kolme väite aritmeetiline keskmine oli 3,23.

Kuna madalad hinnangud viivad väidete keskmised tulemused alla, siis oli tulemuslikum anda ülevaade hinnangutest sagedustabelina (Tabel 5). Tabelist on näha, et esimese väitega olid ja ei olnud nõus peaaegu võrdne arv õpetajaid (9 : 8). Teisele väitele

vastati enim valikuga „nii ja naa“ ning „pigem olen nõus“. Kõige rohkem oldi nõus kolmanda väitega, mis tähendab, et 57% vastanud õpetajatest peab mitte-eristavat hindamist lihtsamaks viisiks saada aines positiivne tulemus.

Tabel 5. Hindamissüsteemiga seotud väidetele antud hinnangud (sagedused (arv) ja protsent)

		0	1	2	3	4	5	Kokku
Õpiväljundite parem saavutamine	Arv	1	1	7	5	6	3	23
	%	5	5	30	22	26	13	100
Õiglasem ja läbipaistvam	Arv	0	2	3	10	7	1	23
	%	0	9	13	44	31	4	100
Mitte eristav hindamine= lihtsam saada positiivset tulemust	Arv	0	0	3	7	9	4	23
	%	0	0	13	31	39	18	100

Märkus. 0- ei ole kursis, 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus

Õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide hinnangud lihtsustatud õppe (LÕ) ja toimetulekuõppe (TÕ) tasemel õppinute võimalustele kutseõppeks ja tööeluks. Kutsekoolide töötajad hindasid seoses LÕ ja TÕ tasemel õppinutega väiteid, mis hõlmasid mõlemal sihtrühmal võrdseid võimalusi võrreldes teiste kutseõppijatega, üldharidusmoodulite vajalikkust, kutseõppe läbimist õppekavas toodud ajaga ja võimalusi tööeluks.

Kutsekoolide õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide hinnangute (Tabel 6) kohaselt kehtisid neli väidet pigem LÕ tasemel kui TÕ tasemel õppinute kohta. Siiski pole vastajate arvamuste kohaselt ka LÕ tasemel õppinute võimalused kutseõppeks võrreldes teiste kutseõppijatega samaväärsed.

Tabel 6. LÕ ja TÕ tasemel õppinutega seotud väidetele antud hinnangud (sagedused (arv) ja protsent)

		0	1	2	3	4	5	Kokku
LÕ võimalused kutseõppeks	arv	3	6	15	11	11	6	52
	%	6	12	29	21	21	12	100
TÕ võimalused kutseõppeks	arv	5	11	17	12	3	4	52
	%	10	21	33	23	6	8	100
LÕ üldharidusmoodulid	arv	4	0	2	6	18	22	52
	%	8	0	4	12	35	43	101
TÕ üldharidusmoodulid	arv	2	1	2	7	20	20	52
	%	4	2	4	12	39	39	100
LÕ õppe läbimise aeg	arv	6	4	10	17	11	4	52
	%	12	8	20	33	21	8	100
TÕ õppe läbimise aeg	arv	13	3	13	18	4	1	52
	%	25	6	25	35	8	2	100
LÕ tööelu	arv	6	0	7	19	18	2	52
	%	12	0	12	37	35	4	100
TÕ tööelu	arv	14	4	14	16	4	0	52
	%	27	8	27	31	8	0	100

Märkus. 0- ei ole kursis, 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus

Sihtrühmade (LÕ, TÕ) kohta antud hinnangute võrdlemiseks kasutati *Mann-Whitney U-testi*. Test eristas omavahel LÕ ja TÕ tasemel õppinuid kolme väite osas (Tabel 7); ühe väite puhul olulist erinevust ei esinenud ($p > 0,05$).

Tabel 7. Kutsekoolide õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide hinnangute erinevused LÕ ($n = 50$) ja TÕ ($n = 48$) tasemel õppinute vahel

	... võrdsed võimalused teiste kutseõppijatega leida sobiv eriala selles kutseõppeasutuses.	... vajab üldharidusmooduleid, mis võimaldavad neil säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi.	... suudab saavutada (LÕ)3. / (TÕ) 2. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	... suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.
p	0,044	0,654	0,024	0,000

Märkus. LÕ osas kustutati kahe vastaja hinnangud; TÕ osas kustutati nelja vastaja hinnangud

Võimaluste (õppimine; tööelu) vaheliste seoste leidmiseks nii LÕ ($n = 50$; $n = 50$) kui ka TÕ ($n = 48$; $n = 47$) tasemel õppinute osas kasutati *Spearmani* korrelatsioonikordajat. Nõrk

positiivne seos leiti TÕ tasemel õppinute ($p = 0,326$; $p < 0,05$) kohta, kuid LÕ tasemel õppinute puhul seost ei esinenud ($p = 0,177$; $p > 0,05$).

Õpetajate ja tugispetsialistide hinnangud kutseõppe reformist tingitud koolitusvajadusele ja töökoormusele. Nii õpetajad (Õ) kui ka tugispetsialistid (TS) andsid lähtuvalt kutseõppe reformist hinnanguid väidetele, mis hõlmasid töökoormust, täiendkoolitusi ja täiendavat teabevajadust seoses HEV õppijate toetamise ja õpetamisega.

Tabel 8 alusel saab väita, et mõlema grupi vastajad (üle 70%) pidasid oluliseks kutseõppe reformi tõttu võtta osa erinevatest täiendkoolitustest. Õpetajate ja tugispetsialistide vastuste (küsimustike II osa) põhjal on 61% vastajatest viimaste aastate jooksul läbinud erinevaid täiendkoolitusi. Töökoormuse suurenemist kutsekoolides on täheldanud nii õpetajad (65%) kui ka tugispetsialistid (62%). 91% kutsekoolide õpetajatest peab vajalikuks saada täiendkoolitusena või hariduse omandamisel kutseõppe suunalist eripedagoogilist teavet. Samal arvamusel on 95% vastanud tugispetsialistidest.

Tabel 8. *Kutseõppe reformist tuleneva täiendkoolituste vajaduse, töökoormuse ja täiendava teabevajadusega seotud väidetele antud hinnangud (sagedused (arv) ja protsent)*

		1		2		3		4		5		Kokku	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
täiendkoolitused	Õ	0	0	2	8	4	17	7	31	10	44	23	100
	TS	2	9	0	0	4	19	10	48	5	24	21	100
töökoormus	Õ	0	0	3	13	5	22	7	31	8	34	23	100
	TS	0	0	0	0	8	38	7	33	6	29	21	100
täiendav teabevajadus seoses HEV kutseõppijatega	Õ	0	0	0	0	2	8	7	31	14	61	23	100
	TS	0	0	0	0	1	5	3	14	17	81	21	100

Märkus. 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus; Õ- õpetaja, TS- tugispetsialist

Tugisüsteemi (tugispetsialistide piisavus, tugimeetmed) olemasolu kutsekoolides. Magistritöö kriteeriumi (15 ja rohkem HEV õpilast kutsekoolis) ja õppejuhtide vähese osavõtu (61,5 % vastanud koolidest; 47% kriteeriumile vastanud koolidest) tõttu sai tugisüsteemi osas väita ainult vastanud koolide kohta.

Tabel 9 toob õppejuhtide vastuste ($n = 8$) alusel välja ülevaate tugisüsteemi olemasolu kohta nendes kutsekoolides.

Tabel 9. *Tugisüsteemi olemasolu õppejuhtide (n = 8) vastuste põhjal (koondtulemused)*

	ei	on plaanis	jah
1. Kutseõppeasutusel on piisav hulk tugispetsialiste HEV kutseõppijate jaoks.	6	0	2
2. HEV kutseõppijate õpetamiseks on piisavalt sobilikke õppematerjale.	4	3	1
3. Kutseõppeasutusel on olemas vajalikud abivahendid nägemispuudega kutseõppijatele.	7	1	0
4. HEV kutseõppijatele on loodud piisav hulk väikerühmi (4-12 õppijat).	0	1	7
5. Vajadusel on võimalik õppetöös kasutada tugisõpru.	0	0	8
6. Vajadusel on võimalik õppetöös kasutada abiõpetajaid.	6	0	2
7. Vajadusel on võimalik õppetöös kaasata isiklik abistaja.	1	0	7
8. Vajadusel on võimalik kaasata viipekeele tõlk.	5	1	2

Õppejuhtide arvamused väikerühmade olemasolu osas ühildusid samade koolide õpetajate omadega ainult 50% ulatuses. Sobiva õppevara vähesust kinnitasid nii õppejuhid (87,5%), tugispetsialistid (48%) kui ka õpetajad (61%). Tugispetsialistid (35%) nõustusid õppematerjalide piisavuse väitega kõige rohkem. Vastanud koolide seas oli nii suurema kui ka väiksema HEV kutseõppijate arvuga koole. Nende vahel statistiliselt olulist erinevust ei esinenud ($p > 0,05$).

Väitele *HEV kutseõppija saab lähtuvalt oma erivajadus(te)st piisaval hulgal tugiteenuseid ja -meetmeid* vastasid õppejuhid pigem nõustuvalt (70%) ja tugispetsialistid pigem mittenõustuvalt (46%). Õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid moodustavad omavahel HEV kutseõppijate jaoks suurema osa tugivõrgustikust, mille tähtsust eduelamuseks kinnitasid kõik kolm gruppi (Õ- 87%; TS- 86%; ÕJ 100%).

Õpetajate ja tugispetsialistide tööülesanded seoses õppematerjalide ja individuaalse õppekava (IÕK) koostamise ja kohandamisega. Tabelis 10 on toodud õpetajate ja tugispetsialistide hinnangud väitele *kõik osapooled (õpetajad, spetsialistid, õpilane, vanem) võtavad osa IÕK koostamisest sobivas mahus*. Kõige sagedamini vastasid mõlemad grupid „nii ja naa“ ning „pigem olen nõus“.

Tabel 10. Õpetajate ($n = 23$) ja tugispetsialistide ($n = 21$) hinnangud seoses õppematerjalide ja individuaalse õppekavaga (sagedused (arv) ja protsent)

	1		2		3		4		5		Kokku	
	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	Arv	%	arv	%
Õ	1	4	5	22	6	26	7	30	4	17	23	100
TS	0	0	3	14,5	8	38	7	33	3	14,5	21	100

Märkus. 1- ei ole üldse nõus, 2- pigem ei ole nõus, 3- nii ja naa, 4- pigem olen nõus, 5- olen täiesti nõus; Õ- õpetaja, TS- tugispetsialist

Kutsekoolide tugispetsialistide vähesuse ja erinevate ametite tõttu on õppematerjalide kohandamine ning koostamine jäänud pigem õpetajate (24% vs 61%) tööülesandeks. Kuigi IÕK koostamisel osalemine peaks kuuluma tugispetsialistide ja ka õpetajate tööülesannete hulka, kinnitasid seda arvamust ainult 53% tugispetsialistidest ja 48% õpetajatest.

Arutelu

2013. aastal toimunud kutseõppe reformi raames ja järel toimusid kutsehariduses mitmed muudatused. Uued kutseõppeliigid ja õppekavad seoti Eesti kvalifikatsiooniraamistikuga (Kutseharidus, s.a.). Kogu kutseharidus, sh hindamine, muutus väljundipõhiseks (Pilli & Õunpuu, 2012). Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV kutseõppijate õppimisvõimalusi seoses erinevate aspektidega ning tugisüsteemi.

Magistritöö esimeseks küsimuseks oli, et kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV õppijate õppimisvõimalusi seoses erinevate aspektidega. Enamasti ei olnud vastajad väidetega nõus või jäid pigem skeptiliseks.

Erivajadusega noorel on õigus jätkata haridusteed vastavalt soovile ja võimalustele. HEV kutseõppijaid õpib Eestis 26 kutsekoolis. Eestis on 17 suurema (15 ja rohkem) HEV õppijate arvuga kutseõppasutust (Lisa 1). Kuna reformi algusest on möödas kõigest mõned aastad, siis ei oska õpetajad veel õiget seisukohta võtta teemal *HEV kutseõppija ja kutseõppereformi vajalikkus*. Paratamatult on koolide õpilaskond mitmekesine, mistõttu ollakse sunnitud õppetöös arvestama eri õpilasgruppide vajadustega. Heterogeensed õpperühmad valmistavad raskusi nii HEV õpilastele kui ka õpetajatele (Tamm, 2011). Kuid õpetajad olid arvamusel, et päris homogeenseid ehk sama tasemega õpperühmadega erialasid on praktiliselt võimatu pakkuda. Lahenduseks võib olla eriti üldharidusainete puhul nende ainete õpetamine erirühmades, sest sarnase õppevõimekusega õpilaste rühmad parandaksid olukorda, kus aeglasem õppija jääb maha ja andekamal kutseõppuril hakkab tunnis igav. Kindlasti mõjutavad õppima asumist ja õppe-educust ka erialast huvitatus ja kasutatavad õppemeetodid. Samadele järeldustele on tulnud Mutso ja Mägi (2008) ja Leilop (2015).

HEV kutseõppijate õpetamisel on suur roll õppemeetodi õigel valikul, sest seda võib pidada õpilase toimetulekut toetavaks faktoriks. Vale õppemeetodi kasutamine õppetöös võib viia HEV kutseõppijate õpiväljundite mittesaavutamiseni (Aosaar, 2011; Ummik, 2014). Õpetajate arvates on vajalik varieerida õppetöös meetodeid, millega saab käsitleda elulisi ja praktilisi õppeteemasid. Enim kasutatavad õppemeetodid olid uurimuse alusel praktilised ülesanded, rühmatöö, arvuti kasutamine ja kohandatud jaotusmaterjalide kasutamine tunni teoreetilises osas. Kuigi meetodi valikul mängivad sageli rolli eriala ja aine iseloom (üldaine

või eriala-aine), siis teatud õppemeetodite kasutamine kõigis ainetes polegi võimalik ega vajalik.

Kutsekoolide õpetajad väidavad, et vajaksid juba õppeaasta algul teavet uute kutseõppijate erivajaduste kohta (Casale-Giannola, 2012; Tikk, 2015). Asjakohane teave peaks õppeaasta algul jõudma nii õpetajateni kui ka tugispetsialistideni. Ainult nii saab HEV kutseõppija talle sobiva kooli õppekava või IÕK alusel õppida. Reformi käigus loodi uued riiklikud õppekavad, mis vastavad kutsestandarditele kvalifikatsiooniraamistikus. See viitab asjaolule, et riiklike õppekavade koostamisel on lähtutud tööandjate vajadustest (Nestor, 2015). Sõltuvalt erivajaduse iseloomust saab kutsekool teha kohandusi kooli õppekavas õppe sisu, õppeprotsessi, õppe kestuse, õppekoormuse ja/või õppekeskkonna osas (Devrimci et al., 2014). Kuid nõuetele vastavate kooli õppekavade koostamine ja nende HEV õppijate vajadustele vastavaks kohandamine on raske ja vaevanõudev ülesanne. Samuti ei taga õppekavade loomise võimalused erinevatel õppetasemel HEV kutseõppijatele paremaid õppimisvõimalusi.

Õpetajate arvamusel ei ole õppemahud alati kõigile jõukohased. Selline olukord võib vähendada HEV õppijate võimalusi kutseõppeks ning suurendada mahajäämust teistest kutseõppijatest. Uurimusest selgus, et ainult riiklike õppekavade praktiliste oskuste poolega olid õpetajad (78%) rahul.

Kutseõppe reformiga rakendus kutsehariduses väljundipõhise põhimõte. See tähendab, et hindamisel lähtutakse õppekavas toodud õpiväljunditest ehk hinnatakse seda, kas õppekavas toodud õpiväljundid on saavutatud või mitte (Pilli & Õunpuu, 2012). Õpetajate hinnangud väljundipõhisele käsitlusele hindamisel olid erinevad, seega kindlaid järeldusi pole sobiv teha. Ebakindlale seisukohale jäid õpetajad ka uue hindamisüsteemi õigluses ja läbipaistvuses. Vastamisel võisid rolli mängida mitmed tegurid: kogemuse puudumine või just omamine eri tüüpi erivajadustega õppijatega, vana süsteemi sobivus, uue hindamissüsteemi kasutuskogemus või selle puudumine. Pilli ja Õunpuu (2012) märgivad, et eristava hindamise kõrval võiks kasutada rohkem mitte-eristavat hindamist, mis tagaks õpiväljundite baastaseme saavutamise. 57 % õpetajatest arvasid, et mitte-eristav hindamine aitab HEV kutseõppijatel lihtsamalt positiivne tulemus saada. Väljundipõhise hindamissüsteemi sobivus HEV kutseõppijatele selgub lähiaastate jooksul.

Peamisteks koolist väljalangemise või katkestamise põhjusteks peetakse vale erialavalikut, nõudmiste ja võimete mittevastavust ning majaduslikke põhjused (Reinhold & Vaher, 2013). Eestis on kutsekoole, kus HEV kutseõppijate õpingute katkestamine on

vähenenud või ei olegi probleemiks (35%), kuid leidub ka koole, kus probleemi peetakse tõsisemaks (31%).

Vahur Põldsam (2011) nentis oma magistritöös „Hooldus- ja toimetulekuõppe õpilaste kutseõppe võimalused Eestis“ koolide hinnangute alusel, et seadusi seoses HEV kutseõppijatega tuleks muuta ja „senine seadusandlus ei ole realiseeritav“. Viimastel aastatel on hakatud suuremat rõhku panema ka LÕ ja TÕ tasemel õppinute õppimisvõimaluste suurendamisele (Eesti haridussüsteemi ..., s.a.). Seega uuriti selle töö raames õpetajatelt, tugispetsialistidelt ja õppejuhtidelt, kuidas on need võimalused rakendunud kutsekoolides üle Eesti. Vastajate hinnangul on LÕ tasemel õppinute ehk kerge intellektipuudega õppijate võimalused kutseõppeks, tööeluks ja eriala lõpetamiseks õppekavas toodud ajaga suuremad kui TÕ tasemel õppinute ehk mõõduka intellektipuudega õppijate omad ($p < 0,05$). EHIS-st saadud andmete (EHIS-st saadud andmed, kuid HEV kutseõppijate jagunemist erivajaduste kaupa Lisas 1 ei näita) põhjal on TÕ tasemel õppinute arv kõigist kutseõppijatest püsinud viimase kolme aasta jooksul. Võrreldes 2014/2015 õppeaastaga tõusis 2015/2016 õppeaastal LÕ tasemel õppinute arv kutseõppes 60 õpilase võrra, mis on 7% kogu HEV kutseõppijate arvust. Ühiselt peeti vajalikuks üldharidusmoodulite olemasolu õppekavas mõlemale sihtrühmale.

Magistritöö teiseks küsimuseks oli, et kuidas hindavad HEV kutseõppijaid õpetavad õpetajad ja tugispetsialistid kutseõppe reformi järgselt koolitusvajadusi ja töökoormust. Vastustest võib järeldada, et üldiselt on suurenenud nii töökoormus kui ka koolitusvajadus.

Kõige sagedasem vanusevahemik kõigi vastanud õpetajate seas oli 41–50 aastat, mis ühildub üldise hinnanguga, et õpetajaskond vananeb. Statistika ütleb, et kutsekoolides on õpetajate kõige sagedasem vanusevahemik isegi 50–59 aastat (Õpetajate arv ..., s.a.). Tugispetsialistide kohta ütleb statistika, et õppeasutustest kõige vähem tugispetsialiste on just kutsekoolides (Tugispetsialistide arv ..., s.a.). HEV noorte ja täiskasvanute õppimisvõimaluste parendamiseks on ESF ja SA Innove viinud läbi erinevaid koolitusi (Pung, s.a.). Uuringu käigus selgus, et üle 70% õpetajatest ja tugispetsialistidest peab oluliseks kutseõppe reformi tõttu võtta osa erinevatest täiendkoolitustest. Neid võimalusi on siiski kasutanud ainult 61% kõigist ($n = 44$) vastanutest. Võimalik, et põhjusteks võivad olla liiga väike või liiga suur töökoormus, huvi või võimaluste puudumine, vähene usk reformi mõjusse ja õpetajate puhul kõrge vanus. Nii HEV kutseõppijate kaasamise kui ka õppekavade koostamise ja kohandamise tõttu on õpetaja roll kutsekoolis muutunud rohkem meeskonnatöö kesksemaks ja toonud kaasa lisakohustusi. Seetõttu on täheldanud nii õpetajad kui ka tugispetsialistid töökoormuse suurenemist.

Magistritöö kolmandaks küsimuseks oli, et kuidas hindavad kutseõpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järgselt HEV kutseõppijate tugisüsteemi. Tugisüsteemid kutsekoolides on vastajate hinnangutel arenevas järgus.

Tänane haridussüsteem on võtnud suuna HEV kutseõppijate kaasamisele, millest tulenevad kõrged ootused kutseõppe reformi mõjule. Õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid moodustavad HEV kutseõppijate jaoks suurema osa tugivõrgustikust, mille tähtsust eduelamuseks kinnitab üle 80% vastajatest. Selline olukord nõuab kutsekoolide õpetajatelt, tugispetsialistidelt ja teistelt koolitöötajatelt pädevusi, mis hõlmavad täpsemat teadlikkust erivajadustest ja materjalide ning õppekavade kohandamisest või loomisest. Õppejuhtide ja tugispetsialistide seas oli neid, kes olid oma asutuse tugisüsteemiga rahul. Teised leidsid, et HEV õppijatele ei pakuta piisavalt tugiteenuseid ja -meetmeid. Kuna tugispetsialistide arv (Tugispetsialistide arv ..., s.a.) on kutsekoolides väga väike, siis tõenäoliselt kasutavad koolid üha enam Rajaleidja keskuste teenuseid.

Kuna kõige adekvaatsema ülevaate tugisüsteemi olemasolust saavad anda selle uurimuse põhjal ainult õppejuhid, siis kindlalt saab väita ainult kaheksa kutseõppeasutuse kohta. Tugimeetmete rakendamine sõltub kutsekoolide võimalustest ja HEV kutseõppijate vajadustest. Vajadused võivad piirduda kõigest mõne abivahendi kasutamisega. Samas leidub neid kutseõppureid, kellele on vaja rakendada erinevaid tugimeetmeid (vt täpsemalt lk 9–10). Kõige sagedamini nimetasid õppejuhid väikerühmade olemasolu ning võimalust kasutada tugisüsteemi ja isikliku abistaja abi. Teiste meetmete olemasolu neis koolides oli väga minimaalne.

Koolide ülesanne koostöös õpetajate ja teiste spetsialistidega oli ja on siiani koostada nõudmistele sobivad õppekavad, hindamissüsteem ning õppe- ja juhendmaterjalid, mis sobiksid erineva arengu- ja õppetasemega kutseõppijatele. IÕK koostamine on üks peamisi kooli kohustusi, kui tegemist on HEV kutseõppijaga. Sõltuvalt erivajadusest ja vajalikust toest, peaksid IÕK koostamisest osa võtma erinevad osapooled: õppija, seaduslik esindaja, kõik vajalikud õpetajad ja tugispetsialistid. Siiski ei saa selle vastavust ja mahtu vastanute hinnangute põhjal kindlalt kinnitada, sest vastused varieerusid mittenõustumisest nõustumiseni. Üheks põhjuseks võib uurimuse alusel välja tuua selle, et see ei kuulugi kindla õpetaja (52%) või tugispetsialisti (47%) tööülesannete hulka. Samuti ei kuulunud kõigi vastanud õpetajate (39%) ja tugispetsialistide (76%) kohustuste hulka õppematerjalide kohandamine ja koostamine. Küsimustele vastasid eri ametinimetustega tugispetsialistid ning seetõttu ongi neil kutsekoolis erinevad ülesanded.

Uurimuse kulgu ja analüüsi võisid piirata järgnevad asjaolud:

1. Ajafaktor. Kutseõppereformi alustati 2013. aastal. Uutel õppekavadel õppinute ja lõpetanute arv on väike. Arendustöö õppekavade, hindamis- ja tugisüsteemi osas veel käib.
2. Raskused üldistamisel. Vastanud kutsekoolide (Lisa 1) ja tugispetsialistide (Tugispetsialistide arv ..., s.a) osakaalud üldkogumist olid vastavalt 76% ja 65%. Need näitajad lubaksid vastuseid üldistada. Töö koostajale jääb siiski teadmatuks ja kättesaamatuks kutseõpetajate koguarv, kes õpetavad HEV kutseõppijaid. Seega ei saa hinnanguid kõigile üldistada.
3. Kogenematus küsimustike koostamisel. Kuigi õpetajate, tugispetsialistide ja õppejuhtide küsimustike väited koostati teemale vastavate materjalide alusel, vaadati läbi teemaga seotud isikute poolt ning saadud vastuste kodeerimise järel arvutatud alfad viitasid küsimustike (õpetajate ja tugispetsialistide) aktsepteeritavale reliaablusele, siis paratamatult tulevad vead sisse.
4. Ülevaate puudumine, kui paljudele õppejuhid küsitlused edastasid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö väärtuseks on anda esmane ülevaade sellest, kuidas hindavad kutsekoolide õpetajad, tugispetsialistid ja õppejuhid kutseõppe reformi järel HEV kutseõppijate õppimisvõimalustega seotud aspekte ja tugisüsteemi. Töö võiks huvi pakkuda mitmetele sihtrühmadele. Kutseõppeasutustele annab see töö ülevaade sellest, kas ja kuidas on muudatused õppekavades ja hindamissüsteemis mõjutanud HEV kutseõppijaid. Samuti võimaldab töö kirjeldada tugisüsteemi vastanud koolide raames. Uurimuse alusel pidasid 91% kutsekoolide õpetajatest vajalikuks saada täiendkoolitusena või hariduse omandamisel kutseõppe suunalist eripedagoogilist teavet. Samal arvamusel olid 95% vastanud tugispetsialistidest. See teave võiks huvi pakkuda eripedagoogika ja logopeedia ning kutseõpetaja õppekavade arendajatele. Kuna reformist on möödas kõigest mõned aastad, siis võiks mõne aasta pärast uurimust korrata. Kutsehariduse korralduse ja õppekavade reformi ning teemakohaste koolituste läbiviijatele annab see töö ülevaate sellest, kuidas suhtuvad kutsekoolide töötajad reformiga kaasnenud muudatustesse seoses HEV kutseõppijatega. Eri tasemel õppekavade loomise/kohandamise võimalused võivad HEV kutseõppijate puhul tulemuslikuks osutada alles aastate pärast. Hetkel on kutsekoolide õpetajad ja tugispetsialistid skeptilised selles osas, kas ja kuivõrd annavad muudatused HEV kutseõppijate puhul soovitud tulemusi.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Tänu sõnad

Täna kõiki õpetajaid, tugispetsialiste ja õppejuhte, kes edastasid vastuseid ja hinnanguid. Muidu poleks magistritöö valmimine võimalik olnud. Samuti tänan Karmen Kalki tema panuse eest andmetöötluse osas ning Liina Teesalu küsimustike täiustamise ja vahendamise eest. Suur tänu ka Daisy Volmerile, kes jagas veel viimasel minutil oma nõuandeid.

Kasutatud kirjandus

- Adlhoch, U., Beyer, C., Ernst, K-F., Fankhaenel, K., Fischer, C., Seel, H., Wallmann, P., Schlör, T., Dünn, S., & Weber, A. (2014). *ABC Behinderung & Beruf. Handbuch für die betriebliche Praxis*. Wiesbaden: Universum Verlag GmbH. Zuletzt zugegriffen unter <https://www.integrationsaemter.de/ABC-Behinderung-amp-Beruf/65c178i1p/index.html> .
- Aosaar, A. (2011). *Erivajadustega õpilaste õppimisalast toimetulekut soodustavad ja takistavad tegurid kutseõppeasutustes Tartu Kutsehariduskeskuse ja Väike-Maarja Õppekeskuse näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskus (s.a.). *Kohanemiskursused*. Külastatud aadressil <http://www.astangu.ee/oppetoo/oppevoimalused/kohanemiskursused/> .
- Casale- Giannola, D. (2012). Comparing Inclusion in the Secondary Vocational and Academic Classrooms: Strengths, Needs, and Recommendations. *American Secondary Education*, 40, 2, 34–35.
- Cavallaro, T., Foley, P., Saunders, J., & Bowman, K. (2005). *People with a disability in vocational education and training*. Retrieved from <http://eric.ed.gov/?id=ED495180> .
- Devrimci, A., Heinmets, H., Jürivete, T., Kongi, A., & Teesalu, L. (2014). *Hariduslike erivajadustega õpilaste kutseõppe korraldamine. Toetav abimaterjal kutseõppeasutustele*. Külastatud aadressil http://www.innove.ee/UserFiles/Kutseharidus/%C3%95ppe-%20ja%20juhendamaterjalid/juhendamaterjalid/HEV%20kutse%C3%B5ppe%20korraldamine/HEV%20%C3%B5pilaste%20kutse%C3%B5ppe%20korraldamine_abimaterjal%20koolidele.pdf .
- Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord* (2014). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052014004> .
- Fennell, Z. (s.a.). *What's inclusion. Theory and practice*. Retrieved from <http://www.specialeducationguide.com/pre-k-12/inclusion/whats-inclusion-theory-and-practice/> .
- Hora, M. T. (2013). *Preparing students for success in the 21st century economy: Challenges with aligning educational policy and curricula with employer expectations*. Retrieved from <https://wiscap.wisc.edu/docs/WebDispenser/wiscapedocuments/pb019.pdf?sfvrsn=4> .

- Eesti kutseharidussüsteemi arengukava 2009-2013 lõpparuanne* (s.a.). Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/arengukava_lopparuanne.pdf .
- Ernst, K-F., Hofmann, U. J., Lämmle, E., Seel, H., Temminghoff, A., & Wolf, S. (2012). *Was heisst hier behindert? Aktiv für Inklusion*. Wiesbaden: Universum Verlag GmbH. Zuletzt zugegriffen unter <https://www.integrationsaemter.de/ZB-Spezial/458c/index.html> .
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Kangro, T. (2012). Lisa-aastad põhikooli järel: kuidas need parima sisuga täita? *Puutepunktid*, 11, 15.
- Kongi, A., Heinmets, H., Täht, H., Binsol, H., Padu, L., & Teesalu, L. (2012). *Haridusliku erivajaduse märkamisest ja sekkumisest. Juhendmaterjal kutseõppeasutustele*. Külastatud aadressil <http://www.innove.ee/UserFiles/Kutseharidus/Kutsehariduse%20programm/HEV/Juhendmaterjal.PDF> .
- Kukemelk, H., Kõrgesaar, J., Mutso, I., Luik, P., Väliste, M., Hion, P., Punnar, N., & Karafin, L. (2013). *Kaasava kooli kompass kutsekoolidele (toetamaks kaasava õpikeskkonna kujundamist)*. Towards Inclusive Learning Environments in Vocational Education and Training. Külastatud aadressil <http://www.tileinvet.net/home/estonia> .
- Kutseharidus* (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/eesmargid-tegevused/kutseharidus> .
- Kõresaar, L. (2011). *Kutseõppeasutuste personali koolitusvajadused HEV valdkonnas*. Külastatud aadressil http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/kutseõppeasutuste_personali_koolitusvajadused_hev_valdkonnas.pdf .
- Kõrgesaar, J. (2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laanoja, H. (2015). *Võrdsed võimalused haridustee jätkamiseks ja elukvaliteedi parandamiseks mõõduka intellektipuudega inimestele*. Külastatud aadressil <https://arenguidee.ee/ideas/199-vordsed-voimalused-haridustee-jatkamiseks-ja-elukvaliteedi-parandamiseks-mooduka-intellektipuudega-inimestele> .
- Leilop, L. (2015). *Kutsekoolist väljalangevuse riskitegurite ja ennetusmeetmete kirjeldus kutsekoolist väljalangenute hinnangul*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Masso, M., & Pedastsaar, K. (2006). *Puuetega inimeste toimetuleku ja vajaduste uuring*. Külastatud aadressil http://raulpage.org/koolitus/puudega_raport.pdf .

- Meijer, C., Soriano, V., & Watkins, A. (2006). *Hariduslikud erivajadused Euroopas (2. osa). Põhikoolijärgne haridus*. Külastatud aadressil <https://www.european-agency.org/sites/default/files/special-needs-education-in-europe-volume-2-provision-in-post-primary-education-Thematic-ET.pdf>.
- Mohsen, T., & Rennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55.
- Mutso, I., & Mägi, E. (2008). Erivajadustega õpilaste haridustee valikud. *Haridus*, 11-12, 41–46. Külastatud aadressil http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/11_122008/41-46.pdf.
- Naarits-Linn, T., Pettai, I., & Proos, I. (2012). *Euroopa Sotsiaalfondi 2009.-2012. aasta projekti „Koolist väljalangemise ennetamine õpilase sotsiaalse toimetuleku tõstmise kaudu“ üldine lõppraport – peamised tulemused ja järeldused*. Külastatud aadressil http://mahena.org/files/documents/ESF_2009-2012/Loppraport_10.07.12.pdf.
- Nestor, M. (2015). Tööandjate ootused ja kutseharidus – mida ettevõtjad ootavad? *RiTO*, 32. Külastatud aadressil <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16525>.
- Pilli, E., & Õunpuu, M. (2012). *Väljundipõhine hindamine kutsekoolis*. Külastatud aadressil <http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/Valjundipohine%20hindamine%20kutsekoolis.pdf>.
- Põiklik, E. (2014). Õppija individuaalsuse ja arengu toetamine elukestva õppe kontekstis. H. Voolaid (Toim), *Kutsehariduse kooliõppekavade koostamise ja arendamise käsiraamat* (lk 207–210). Tartu: Studium/OÜ Greif.
- Ploom-Zilmer, K. (2012). *Kutseõppeasutuste spetsialistide hinnangud mõõduka intellektipuudega noorte sotsiaalsete oskuste omandatuse tasemele kutseõppes*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Polidano, C., & Mavromaras, K. (2010). *The role of vocational education and training in the labour market outcomes of people with disabilities*. Retrieved from <http://eric.ed.gov/?id=ED508301>.
- Poulter, D., & Timpson, E. (Koost). (2015). *Special educational needs and disability code of practice: 0 to 25 years. Statutory guidance for organisations which work with and support children and young people who have special educational needs or disabilities*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/send-code-of-practice-0-to-25>.
- Pruks, P. (2010). *Erivajadustega õpilaste toimetulek kutseõppeasutuses*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Pung, A. (Koost). (s.a.). *Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Elukestev õpe“ meetme „Kutseõppe sisuline kajastamine ning kvaliteedi kindlustamine“*

- programm „Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013“ (alusdokument).*
Külastatud aadressil http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/975_19122011.pdf .
- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus* (1999). Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/PISTS> .
- Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll* (2006). Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006> .
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus* (2010). Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122015015> .
- Põldsam, V. (2011). *Hooldus- ja toimetulekuõppe õpilaste kutseõppe võimalused Eestis*.
Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Reinhold, M., & Vaher, K. (2013). *Kutsehariduse valdkonna statistika põhinäitajad 2012/13. õppeaastal*. Külastatud aadressil
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40731/Kutsehar_Stat12_13.pdf?sequence=1 .
- RHK-10/V Psüühika- ja käitumishäired – kliinilised kirjeldused ja diagnostilised juhised*.
(1993). Külastatud aadressil
<http://www.kliinikum.ee/psyhhaatriakliinik/lisad/ravi/RHK/sissejuhatus.htm#Häire> .
- Rose, R., Kõiv, K., & Kaikkonen, L. (2007). Estonian vocational teacher's attitudes towards inclusive education for students with special educational needs. *International journal of special education*, 22, 3, 97–108.
- SA Innove, a (s.a.). *Organisatsioonist*. Külastatud aadressil
<http://www.innove.ee/et/organisatsioonist>
- SA Innove, b (s.a.). *Õppematerjalid 2013/2014*. Külastatud aadressil
<http://www.innove.ee/et/kutseharidus/oppija-toetamine-kutseoppes/hev-kutseoppes/kohandatud-oppematerjalid-pysivate-opiraskustega-kutseoppija-jaoks/oppematerjalid-2013> .
- Sommer-Kalda, S. (2015). Kutseõpe on avatud ka erilistele noortele. *Põhjarannik*, 142, 6.
- Starcic, A. I., & Niskala, M. (2010). Vocational students with severe learning difficulties learning on the Internet. *British Journal of Educational Technology*, 41, 6, 155–159 .
- Tamm, A. (2011). *Riiklike õppekavade rakendumine kutseõppeasutustes*. Külastatud aadressil
<http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/uuring1.pdf> .
- Thompson, J. (2013). *Esmane teejuht hariduslike erivajaduste mõistmiseks*. SA Archimedes.
<http://eduko.archimedes.ee/files/erivajaduste%20teejuht%20eesti.pdf> .
- Tikk, Ü. (2015). Hädas lihtsustatud õppekavaga. *Õpetajate Leht*, 24, 7.

Tugispetsialistide arv kutseõppeasutuses (s.a.). HaridusSilm. Õpetajad. Tugispetsialistide andmed. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=opetajad_1 .

Ummik, A. (2014). *Õpetajate hinnangud valmisolekule töötada hariduslike erivajadustega õppijatega ja nende koolitusvajadused ühe kutseõppeasutuse näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Uued kutseõppe 2.-5. taseme õppekavad (s.a.). Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/kutseoppe_liigid.pdf .

Wöber, P. (2007). *Erfolgreicher Unterricht für alle. Unterstützung zur Umsetzung der Integrativen Ausbildung an Berufsschulen*. Graz: Steirische Volkswirtschaftliche Gesellschaft. Zuletzt zugegriffen unter [http://www.ibea.co.at/ibea.nsf/ARBEITSUNTERLAGEN/0A09DED91AE41D23C12572DB003D4530/\\$file/Erfolgreicher%20Unterricht%20f%C3%BCr%20ALLE.pdf](http://www.ibea.co.at/ibea.nsf/ARBEITSUNTERLAGEN/0A09DED91AE41D23C12572DB003D4530/$file/Erfolgreicher%20Unterricht%20f%C3%BCr%20ALLE.pdf) .

Õpetajate arv vanusgrupiti (s.a.). HaridusSilm. Õpetajad. Õpetajate üldandmed. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=opetajad_1 .

Õpilasi õppekava lõikes (s.a.). HaridusSilm. Kutseharidus. Õpilaste arv. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=kutse_2 .

Õpilaste arv (s.a.). HaridusSilm. Kutseharidus. Õpilaste arv. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=kutse_2 .

Õppetöö katkestanud õpilaste arv (s.a.). HaridusSilm. Kutseharidus. Õpilaste arv. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=kutse_2 .

Lisa 1. HEV kutseõppijate arv aastate, koolide ja õppekavade lõikes. NB! Võimaliku anonüümsuse vajaduse tagamiseks ei näidata jagunemist erivajaduste kaupa (Allikas: EHIS).

Õppeasutus	Õppekava	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Haapsalu Kutsehariduskeskus	Abikokk	20	19	15	7	18
	Arvutid ja arvutivõrgud	5	3	1	1	3
	Ehitusviimistlus	17	1	4	2	4
	Kinnisvara hooldus	1				
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	26	31	25	18	6
	Kodumajandus	31	28	27	18	13
	Kokk	9	6	10	8	9
	Majutusteenindus	2	1	13	7	8
	Tarkvara ja andmebaaside haldus	6	8	7	6	4
	puidupingi tööline		4	8	8	1
	tisler	7	3	3		4
	tekstiilitöö				0	
	bürootöö					3
	IT-süsteemide noorempetsialist					3
	Puidupingioperaator					9
	Tarkvaraarendaja					8
Tallinna Ehituskool	Ehituspuusepp	9	3	2	1	1
	Ehitusviimistlus	29	24	9	6	3
	Elektrik	15	7	1		
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	20	15	8		
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus(müürsepp)	1	2	1		
	mööblirestauraator	11	5	2		
	Puit- ja kivehitiste restauraator	9	3	2	1	
	tisler	18	14	5	2	2
	Puitkonstruktsioonide ehitus					1
Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool	Automaaler	25	22	25	24	28
	Ehitusviimistlus	17	17	16	19	22
	Kodumajandus	45	38	36	27	20

	Kokk	7	0			10
	Suurköögikokk	28	25	18	18	8
	Tisler (puittoodete viimistleja)		9	1		
	AUTOMAALER (PINDADE TÖÖTLEJA JA VÄRVIJA)			5		2
	Kondiiter			6	4	1
	Autotehnik				1	1
	Abikokk					2
	Puhastus- ja kodumajandus					4
	Puhastusteenindus					8
Väike-Maarja Õppekeskus	arvutid ja arvutivõrgud	12	7	9	3	1
	Autotehnik	19	22	24	19	12
	Kokk	16	9	9	8	10
	Müüja	8	3	3	2	
	Puhastusteenindus	10	7			9
	Suurköögikokk	32	28	21	10	3
	Autotehnik (hooldaja)		7	13		
	Abikokk			2	3	5
	Sõiduautehnik				5	8
	IT-süsteemide noorempetsialist					3
	Sõidukite pindadehooldaja/rehvittehnik					10
Põltsamaa Ametikool	Autotehnik	14	2		2	
	Kodumajandus	36	49	44	34	
	Kokk	8	4	4	5	
	Müüja	5				
	puit- ja kivehitiste restauraator	14		4	12	
	PÕLLUMAJANDUS	39	54	58	54	
	Hooldustöötaja			1	1	
Vana-Antsla Kutsekeskkool	kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	11				
	Kodumajandus	87				
	Lapsehoidja	6				
	Puhastusteenindus	16				
	PÕLLUMAJANDUS	17				
	Põllumajandus (taimekasvatuse ja põllumajandustehnika kasutamine)	3				

	Talu- ja kodumajandus	2				
Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool	Automaaler	3	2			1
	Autotehnik	5	5	3	3	
	Ehituspuusepp (palkmaja ehitaja)	2	8	2		2
	Ehitusviimistlus	20	16	21	28	30
	Keevitaja (MIG/MAG keevitaja osaoskustega)	4				1
	kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	42	38	33	21	14
	Mööblirestauraator (sadulsepp)	1				
	Abikokk		7	5		
	arvutid ja arvutivõrgud			1	1	1
	Kokk				1	5
	Noorem tarkavaraarendaja					1
	Sõidukite pindadehooldaja/rehvidehnik					4
Tartu Kutsehariduskeskus	Ehituspuusepp	27	18	17	11	6
	Pagar	38	43	48	37	32
	Tarkvara ja andmebaaside haldus	7				
	ABIKOKK		3	3	1	6
	Automaaler		1	1	1	1
	Autoplekksepp		1	2	2	1
	AUTOTEHNIK (AUTOHOOLDUSSPETSIALIST)		3	9	3	1
	EHITUSVIIMISTLUS		2	3	6	4
	Keskkonnatehnika lukksepp		1	1	1	1
	KODUMAJANDUS		1	3	2	1
	Koostelukksepp		1	1	2	1
	Tisler		2	4	2	2
	müüja			1	1	1
	Pagar-kondiiter			3	4	4
	kokk			3	4	5
	Kivi -ja betoonkonstruktsioonide ehitus				1	7
	Majandusarvestus				1	
	Autokeretehnik				1	1
	IT-süsteemide spetsialist					1
	Toitlustusteenindus				1	1

	Abipagar					13
	Laotöötaja					4
	Puhastusteenindus					2
	Puidupingioperaator					9
	Sõidukite pindade hooldaja/rehvidehnik					5
Järvamaa Kutsehariduskeskus	arvutid ja arvutivõrgud	4	4	3	4	1
	Autotehnik	6	6	4	2	
	Hobumajandus/hooldaja	2		1		1
	Kodumajandus	4	37	7	5	14
	Laohoidja/töötaja	4	1	1	1	1
	LOGISTIKA KLIENDITEENINDAJA	2	6	4	2	1
	Puhastusteenindus	3	2	1	12	19
	puit- ja kiviehitiste restauraator	1	1			
	PÕLLUMAJANDUS	10	17	10	8	20
	TEEDEEHITUS	10	7	5	6	5
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	3	5	4	4	6
	Lapsehoidja		2			
	Maaturismi teenindus		1			
	Majutusteenindus		3			
	Metallitöötlemispinkidel töötaja		1			
	Tisler		3			
	Elektrik				1	4
	IT tugiisik					
	Puhastus- ja kodumajandus					2
	Põllumajandustöötaja					6
Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Abiaednik	1	2			
	Majutusteenindus	34	22		1	1
	Puhastusteenindus	1	6	15	17	15
	Ehituspuusepp (palkmaja ehitaja)		2		1	2
	Müüja (toidukaupade müüja)		1	1	1	1
	Majutusteenindus (HEV)			10	1	
	Elektroonikaseadmete koostaja			1		1
	Autotehnik			1		1
	Koostelukksepp				1	2
	EHITUSVIIMISTLUS				1	1
	arvutid ja arvutivõrgud				1	2
	Pagar-kondiiter				1	1

	Elektroonikaseadmete tehnik					1
	IT-süsteemide noorempetsialist					1
	Keevitaja					1
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus					1
	Kokk					4
	Laotöötaja					1
	Nõrkvoolusüsteemide paigaldaja					1
	Puitkonstruktsioonide ehitus					1
	Tisler					2
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Autotehnik	1				
	Ehituspuusepp	2	2	2	2	1
	Ehitusviimistlus	21	13	18	16	13
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	3	1			
	Kokk	3	1	1	1	
	Tarkvara ja andmebaaside haldus	1	1	1		
	tisler	2	1	1		1
	Toitlustusteenindus	1				
	Abikokk				1	
Rakvere Ametikool	arvutid ja arvutivõrgud	3	1	1	1	1
	Automaaler	3	1	5	3	1
	Autotehnik	1		5	2	1
	Ehituspuusepp	5	1	2	2	3
	Keevitaja	6	2	4	1	1
	Keskkonnatehnika lukksepp	5	1			
	kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	1	1	1	1	1
	Kokk	2	3	1	3	3
	Pagar-kondiiter	6	1	5	4	6
	tisler	1		2	1	1
	Autoplekksepp		1	1		
	Autotehnik(autohooldusspetsialist)			3	5	
	Ehitusviimistlus			1		
	Maaturismi teenindus			1	1	
	Abikokk				12	7
	Abipagar					5

	Sõidukite pindade hooldaja/rehvitestnik					4
Räpina Aianduskool	aiandus	35	61	63	63	41
	Aiandus (aiandus ja kodumajandus)	26		2		
	Floristika	1	11	1	4	4
	Haljastus					
	Keskonnakaitse		1		1	1
	Maastikuehitus		11	9	14	15
	tekstiilitöö		7	4		
	Puit ja kivehitiste restauraator			3		
	Aednik			2	3	9
	Abiaednik					7
Valgamaa Kutseõppekeskus	Autoplekksepp	6	8	7	6	2
	Autotehnik	1	1			
	Ehituspuusepp(Palkmaja ehitaja)	2	1	2	5	
	Kokk	2	3		1	2
	Müüja	1				
	Suurköögikokk	8	10	1		
	tisler	6	6	4	4	10
	Kodumajandus		6	12	7	2
	Logistika klienditeenindaja		1		1	
	Rätsepatöö					
	Hooldustöötaja				1	1
	Plaatija					5
Narva Kutseõppekeskus	Ehitusviimistlus	8	9	9	5	3
	Kodumajandus	4				
	Kokk	4	9	10	10	6
	Multimeedium			2	1	2
	Tarkvara ja andmebaaside haldus		1			
	Autotehnik			1	1	1
	Mehhatroonika				1	1
	Abikokk					3
	IT projektide koordineerimise tugiisik					1
	Müürsepp					4
	Puhastusteenindus					1
Tallinna Teeninduskool	Kelner	1				
	Kodumajandus	6	8			
	Kokk	2	3	2	3	10
	Kondiiter	1	2			
	Müüja	2	2	1	1	3

	Pagar kondiiter	3	4		8	13
	Pagar		6	7	1	10
	Müügikorraldus		1	1		
	Abikokk			5		
	Toitlustusteenindus			1	4	4
	Puhastusteenindus			1	2	1
	Majutusteenindus				1	2
	Abipagar					1
Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	Keskkonnatehnika lukksepp	2	2	1		
	Kinnisvarahooldus	18	5	5		
Tartu Kunstikool	Dekoraator-stilist	6	3	4	1	2
	Illustraator	1	1	6	2	
	kujundusgraafik	5	4			
	Trükimeedia kujundaja- küljendaja			2	8	7
	3D modelleerija- visualiseerija			1	1	
Kuressaare Ametikool	Kinnisvarahooldus	7	5	8	6	12
	ehitusviimistlus		2	1	2	1
	kokk		1	3	6	2
	nahatöö		1	1		
	Tisler			1		
	kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus			2	2	3
	Tarkvara ja andmebaaside haldus			1	1	1
	Dekoraator-stilist					1
	Hooldustöötaja (koduhooldaja)					2
	Sõiduautotehnik					1
Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakool	kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus	1	1			
	Kokk	4	1	1	1	1
	Liikurmasinate tehnik	2	3	3	3	2
	Autotehnik				2	1
	Ehitusviimistlus				1	1
H. Elleri nim Tartu Muusikakool	Klassikalise laulu eriala	3	1			
	Kooridirigeerimise eriala	1	4	3		
	Koorijuhtimine	1				
	Rütmimuusika pillide eriala	1	1	3	2	
	Keelpillide eriala				2	2
Hiiumaa Ametikool	Floristika	2				
	Metsamajandus (raietööline)	1				

	puit- ja kiviehitiste restauraator	2	2	3		
	Metsakasvataja					1
Tallinna Transpordikool	Laohoidja	1	2	1		
	Tarkvara ja andmebaaside haldus					2
	Veokorraldaja					6
	Logistika klienditeenindaja					5
	Logistik					
	Logistiku abi					2
	Noorem tarkavaraarendaja					3
Tallinna Tööstushariduskeskus	Mehhatroonika	1			1	
	Sisekujundaja assistent tekstiilialal	1				
	Müüja (rõivaala)				1	1
	Metallitöötlemispinkidel töötaja				2	1
	Autotehnik				3	2
Sillamäe Kutsekool	Kokk	2		1		
	Ehitusviimistlus			6	5	
	Tarkvara ja andmebaaside haldus			5	5	
	Metallitöötlemispinkidel töötaja			2	2	
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	Toiduainete töötlemine		1	1	1	
	Kokk			1	1	1
	Põllumajandus			2	1	1
G. Otsa nim Tallinna Muusikakool	Keelpillide eriala			1	1	
	Rütmimuusika pillide eriala					1
Võrumaa Kutsehariduskeskus	Maaturismi teenindus			2	1	1
	Lapsehoidja			1		
	PÕLLUMAJANDUS			3		
	KODUMAJANDUS			26	15	10
	MAJUTUSTEENINDUS			2	3	2
	tisler			4	5	7
	Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehitus				1	2
	Puhastusteenindaja abiline				7	15

	Maaler					2
	Keevitaja (poolautomaat osaoskustega)					1
Tallinna Kopli Ametikool	Kinnisvarahoodus				4	9
	KODUMAJANDUS				16	8
	Rahvuslik puutööndus				2	4
	tekstiilitöö				2	1
	Puhastusteenindaja abiline				8	8
	Keskkonnatehnika lukksepp					1
Kokku		1194	1004	986	872	905

Lisa 2. Katkestajad aastate ja koolide lõikes

	2011/12		2012/13		2013/14		2014/15		2015/16	
Õppeastus	Katkestajad	Õpilased	Katkestajad	Õpilased	Katkestajad	Õpilased	Katkestajad	Õpilased	Katkestajad	Õpilased
G. Otsa nim Tallinna Muusikakool		0		0		1		1		1
H. Elleri nim Tartu Muusikakool	1	5		4		3		2		1
Haapsalu Kutsehariduskeskus	29	141	18	125	27	128	13	97		118
Hiiumaa Ametikool		5		2	3	3		0		4
Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	15	34	4	19	6	23	7	20		15
Järvamaa Kutsehariduskeskus	23	49	16	53	12	40	7	43		78
Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakool	2	7	1	5	1	4	1	7		5
Kuressaare Ametikool	1	7	2	9	5	17	1	17		23
Narva Kutseõppekeskus	2	20	6	20	7	21	5	18		20
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool		0		1	1	4		3		2
Põltsamaa Ametikool	19	81	9	54	9	56	19	55		0
Pärnu Saksa Tehnoloogiakool		0		0		0		0		0
Pärnumaa Kutsehariduskeskus	8	36	6	33	10	28	7	25		57
Rakvere Ametikool	10	33	8	14	16	31	12	34		35
Räpina Aianduskool	2	27	8	55	1	41	9	48		53

Sillamäe Kutsekool		1		0		9		8		1
Tallinna Ehituskool	32	112	17	73	11	30	1	10		8
Tallinna Kopli Ametikool		0		0		0	1	31		30
Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	1	14	1	7	2	6		0		0
Tallinna Teeninduskool	5	15	10	24	4	20	7	22		77
Tallinna Transpordikool	1	5		6		2	2	4		20
Tallinna Tööstushariduskeskus	1	2		0		0	1	7		4
Tartu Kunstikool	2	9	1	6	2	10	1	11		7
Tartu Kutsehariduskeskus	10	72	7	75	24	98	7	86		125
Valgamaa Kutseõppekeskus	1	26	8	36	9	27	12	26		22
Vana-Antsla Kutsekeskkool	15	80		0		0		0		0
Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool	12	107	14	98	11	101	12	94		104
Viljandi Kutseõppekeskus	7	73	10	70	14	63	2	48		55
Võrumaa Kutsehariduskeskus		0	4	45		38	1	32		42
Väike-Maarja Õppekeskus	14	98	15	83	24	81	11	51		61
KOKKU	213	1 194	165	1 004	199	986	139	800*	0	905

* Erinevus võrreldes Lisa 1 tooduga.

Lisa 3. Õpetajate küsimustik

Lugupeetud vastaja,

palun Teie vastuseid ja hinnanguid järgmistele küsimustele/väidetele, et uurida hariduslike erivajadustega noorte kutseõppe võimalusi, eriti 2013. aasta toimunud kutsehariduse korralduse ja õppekavade reformi (edaspidi kutseõppe reform) osas. Haridusliku erivajaduse (HEV) all peetakse silmas erisusi õppimisel ja toimetulekul õppekeskkonnas ning annab märku sellest, et inimene vajab teatud kohandusi, et teistega võrdselt osaleda ja nõutud tulemusi saavutada. Noored, kelle kohta hinnanguid uuritakse, on saanud põhikoolis õpiabi, lõpetanud põhikooli riiklikul lihtsustatud õppekaval, on vajanud tugiteenuseid nägemis-, kuulmis-, kõnepuude või psüühilise erivajaduse tõttu. Antud uuringu sihtrühmast jäävad välja andekad ja füüsilise erivajadusega noored, kelle õppimine ei vaja pedagoogilist sekkumist.

Küsitlus on anonüümne ja võtab aega umbes 15-20 minutit. Saadud andmeid kasutatakse teaduslikul eesmärgil magistritöö koostamiseks. Tulemusi avaldatakse ainult üldisel kujul, kooli ja vastajate isikuandmeid kasutamata.

Küsitlus koosneb kahest osast. I osas on küsimused teema kohta. II osas on küsimused vastaja kohta.

Pärast töö kaitsmist saadan selle kooli üldmeilile.

Ette tänades,
Aune Summer
TÜ eripedagoogika MA II üliõpilane
E-mail: auneh@ut.ee

* Kohustuslik

I osa

1. Viimase viie aasta jooksul olen õpetanud: *

(Valige Teile kõik sobivad variandid.)

- ☐ 1. õpiraskustega kutseõppijaid
- ☐ 2. lihtsustatud õppe lõpetanud kutseõppijaid
- ☐ 3. toimetulekuõppe lõpetanud kutseõppijaid
- ☐ 4. kuulmispuudega kutseõppijaid
- ☐ 5. kõnepuudega kutseõppijaid
- ☐ 6. psüühilise erivajadusega kutseõppijaid
- ☐ 7. nägemispuudega kutseõppijaid
- ☐ Muu:

2. Sel õppeaastal õpetan ... õppivaid HEV kutseõppijaid: *

(Valige kõik Teile sobivad variandid.)

- ☐ 1. 2. tasemel
- ☐ 2. 3. tasemel
- ☐ 3. 4. tasemel

[illegible]

[illegible]

	1. ei ole üldse nõus	2. pigem ei ole nõus	3. nii ja naa	4. pigem olen nõus	5. olen täiesti nõus	6. ei ole kursis
mis võimaldavad neil säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi.						
26. Lihtsustatud õppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija suudab saavutada 3. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Lihtsustatud õppe tasemel (IÕK) õppinud kutseõppija suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Toimetulekuõppes (põhikoolis) õppinud kutseõppijatel on võrdsed võimalused teiste kutseõppijatega leida sobiv eriala selles kutseõppeasutuses.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Toimetulekuõppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija vajab üldharidusmooduleid, mis võimaldavad neil säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Toimetulekuõppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija suudab saavutada 2. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Toimetulekuõppe tasemel õppinud kutseõppija suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral võib lisada märkusi teema kohta

II osa

1. Sugu *

(Valige sobiv variant)

- ☐ 1. naine
- ☐ 2. mees

2. Vanus *

(Valige sobiv variant)

- ☐ 1. 21-30 aastat
- ☐ 2. 31-40 aastat
- ☐ 3. 41-50 aastat
- ☐ 4. 51-60 aastat
- ☐ 5. rohkem kui 60 aastat

3. Asutuse nimi *

(Kirjutage asutuse nimi.)

4. Haridustase *

(Kirjutage omandatud haridustase(med) (kutse(eri)haridus/ rakenduslik kõrgharidus/ kõrgem haridus (bakalaureus/magister/doktor), eriala ja lõpetamise aasta.))

5. Kutseõppeasutuses olen töötanud õpetajana *

(Valige Teile sobiv variant)

- ☐ 1. vähem kui 1 aasta
- ☐ 2. 1-5 aastat
- ☐ 3. 6-10 aastat
- ☐ 4. 11-20 aastat
- ☐ 5. rohkem kui 20 aastat

6. HEV kutseõppijaid olen õpetanud *

(Valige Teile sobiv variant)

- ☐ 1. vähem kui 1 aasta
- ☐ 2. 1-5 aastat
- ☐ 3. 6-10 aastat
- ☐ 4. 11-20 aastat
- ☒ 5. rohkem kui 20 aastat

7. Peamised tööülesanded on: *

(Valige kõik Teile sobivad variandid.)

- ☐ 1. üldainete õpetamine
- ☐ 2. erialaainete õpetamine
- ☐ 3. õppepraktika läbiviimine
- ☐ 4. lapsevanemate pedagoogiline nõustamine
- ☐ 5. õppekavade rakendamine vastavalt kooli õppekavale ja IÕK-le
- ☐ 6. õppija toimetuleku jälgimine
- ☐ 7. karjääriplaneerimise ja- nõustamise läbiviimine oma aine raames
- ☐ 8. erinevate metoodiliste materjalide väljatöötamine vastavalt õppijate erivajadustele
- ☐ 9. koostöö teiste spetsialistidega
- ☐ 10. osalemine individuaalsete õppekavade koostamisel HEV õppijatele
- ☐ Muu:

8. Olen osalenud järgnevatel koolitustel (nii enne kui ka pärast 2013. aastat): *

(Valige Teile sobivad variandid. Valiku "Muu" juurde kirjutage, mis aastal ja millistel koolitustel olete seoses kutseõppereformiga (õppekavad, hindamine, IÕK jne) veel osalenud.)

- ☐ eripedagoogika 160 h
- ☐ eripedagoogika 320 h
- ☐ ei ole osalenud ühelgi
- ☐ Muu:

Tänan vastamast!

Lisa 4. Tugispetsialistide küsimustik

Lugupeetud vastaja,

palun Teie vastuseid ja hinnanguid järgmistele küsimustele/väidetele, et uurida hariduslike erivajadustega noorte kutseõppe võimalusi, eriti 2013. aasta toimunud kutsehariduse korralduse ja õppekavade reformi (edaspidi kutseõppe reform) osas. Haridusliku erivajaduse (HEV) all peetakse silmas erisusi õppimisel ja toimetulekul õppekeskkonnas ning annab märku sellest, et inimene vajab teatud kohandusi, et teistega võrdselt osaleda ja nõutud tulemusi saavutada. Noored, kelle kohta hinnanguid uuritakse, on saanud põhikoolis õpiabi, lõpetanud põhikooli riiklikul lihtsustatud õppekaval, on vajanud tugiteenuseid nägemis-, kuulmis-, kõnepuude või psüühilise erivajaduse tõttu. Antud uuringu sihtrühmast jäävad välja andekad ja füüsilise erivajadusega noored, kelle õppimine ei vaja pedagoogilist sekkumist.

Küsitlus on anonüümne ja võtab aega umbes 15-20 minutit. Saadud andmeid kasutatakse teaduslikul eesmärgil magistritöö koostamiseks. Tulemusi avaldatakse ainult üldisel kujul, kooli ja vastajate isikuandmeid kasutamata.

Küsitlus koosneb kahest osast. I osas on küsimused teema kohta. II osas on küsimused vastaja kohta.

Pärast töö kaitsmist saadan selle kooli üldmeilile.

Ette tänades,
Aune Summer
TÜ eripedagoogika MA II üliõpilane
E-mail: auneh@ut.ee

* Kohustuslik

I osa

1. Viimase viie aasta jooksul olen õpetanud: *

(Valige Teile kõik sobivad variandid.)

- ☐ 1. õpiraskustega kutseõppijaid
- ☐ 2. lihtsustatud õppe lõpetanud kutseõppijaid
- ☐ 3. toimetulekuõppe lõpetanud kutseõppijaid
- ☐ 4. kuulmispuudega kutseõppijaid
- ☐ 5. kõnepuudega kutseõppijaid
- ☐ 6. psüühilise erivajadusega kutseõppijaid
- ☐ 7. nägemispuudega kutseõppijaid
- ☐ Muu:

2. Sel õppeaastal õpetan ... õppivaid HEV kutseõppijaid: *

(Valige kõik Teile sobivad variandid.)

- ☐ 1. 2. tasemel
- ☐ 2. 3. tasemel
- ☐ 3. 4. tasemel
- ☐ 4. 5. tasemel

(Kirjutage kõik Teile sobivad variandid.)

--	--

4. Hinnake 5-palli skaalal järgnevate õppemeetodite kasutamist õppetöös HEV kutseõppijatega.

*

(Valige iga väite juurde sobiv variant.)

•

	1. ei kasuta	2. kasutan harva	3. kasutan mõnikord	4. kasutan tihti	5. kasutan alati
1. mängud (rollimängud)	☐	☐	☐	☐	☐
2. rühmatöö	☐	☐	☐	☐	☐
3. probleemõpe	☐	☐	☐	☐	☐
4. õppevideod	☐	☐	☐	☐	☐
5. praktilised ülesanded	☐	☒	☐	☐	☐
6. kohandatud jaotusmaterjalid tunni teoreetilises osas	☐	☐	☐	☐	☐
7. arvuti kasutamine	☐	☐	☐	☐	☐
8. tegevuse matkimine	☐	☐	☐	☐	☐

5. Hinnake 6-palli skaalal järgnevaid väiteid seoses HEV kutseõppijatega. *

(Valige iga väite juurde sobiv variant.)

[illegible]

[illegible]

	1. ei ole üldse nõus	2. pigem ei ole nõus	3. nii ja naa	4. pigem olen nõus	5. olen täiesti nõus	6. ei ole kursis
säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi.						
26. Lihtsustatud õppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija suudab saavutada 3. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Lihtsustatud õppe tasemel (IÕK) õppinud kutseõppija suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Toimetulekuõppes (põhikoolis) õppinud kutseõppijatel on võrdsed võimalused teiste kutseõppijatega leida sobiv eriala selles kutseõppeasutuses.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Toimetulekuõppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija vajab üldharidusmooduleid, mis võimaldavad neil säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Toimetulekuõppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija suudab saavutada 2. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Toimetulekuõppe tasemel õppinud kutseõppija suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral võib lisada märkusi teema kohta

II osa

1. Sugu *

(Valige sobiv variant)

- ☐ 1. naine
- ☐ 2. mees

2. Vanus *

(Valige sobiv variant)

- ☐ 1. 21-30 aastat
- ☐ 2. 31-40 aastat
- ☐ 3. 41-50 aastat
- ☐ 4. 51-60 aastat
- ☐ 5. rohkem kui 60 aastat

3. Asutuse nimi *

(Kirjutage asutuse nimi.)

4. Haridustase *

(Kirjutage omandatud haridustase(med) (kutse(eri)haridus/ rakenduslik kõrgharidus/ kõrgem haridus (bakalaureus/magister/doktor), eriala ja lõpetamise aasta.))

5. Kutseõppeasutuses olen töötanud õpetajana *

(Valige Teile sobiv variant)

- ☐ 1. vähem kui 1 aasta
- ☐ 2. 1-5 aastat
- ☐ 3. 6-10 aastat
- ☐ 4. 11-20 aastat
- ☐ 5. rohkem kui 20 aastat

6. HEV kutseõppijaid olen õpetanud *

(Valige Teile sobiv variant)

- ☐ 1. vähem kui 1 aasta
- ☐ 2. 1-5 aastat
- ☐ 3. 6-10 aastat
- ☐ 4. 11-20 aastat
- ☒ 5. rohkem kui 20 aastat

7. Peamised tööülesanded on: *

(Valige kõik Teile sobivad variandid.)

- ☐ 1. üldainete õpetamine
- ☐ 2. erialaainete õpetamine
- ☐ 3. õppepraktika läbiviimine
- ☐ 4. lapsevanemate pedagoogiline nõustamine
- ☐ 5. õppekavade rakendamine vastavalt kooli õppekavale ja IÕK-le
- ☐ 6. õppija toimetuleku jälgimine
- ☐ 7. karjääriplaneerimise ja- nõustamise läbiviimine oma aine raames
- ☐ 8. erinevate metoodiliste materjalide väljatöötamine vastavalt õppijate erivajadustele
- ☐ 9. koostöö teiste spetsialistidega
- ☐ 10. osalemine individuaalsete õppekavade koostamisel HEV õppijatele
- ☐ Muu:

8. Olen osalenud järgnevatel koolitustel (nii enne kui ka pärast 2013. aastat): *

(Valige Teile sobivad variandid. Valiku "Muu" juurde kirjutage, mis aastal ja millistel koolitustel olete seoses kutseõppereformiga (õppekavad, hindamine, IÕK jne) veel osalenud.)

- ☐ eripedagoogika 160 h
- ☐ eripedagoogika 320 h
- ☐ ei ole osalenud ühelgi
- ☐ Muu:

Tänan vastamast!

- ☐ 1. 2. tasemel
- ☐ 2. 3. tasemel
- ☐ 3. 4. tasemel
- ☐ 4. 5. tasemel

(Valige Teile sobiv variant.)

	1. ei	2. jah	3. on plaanis välja arendada vastav võimalus	4. ei ole kursis
1. Kutseõppeasutus el on piisav arv tugispetsialiste HEV kutseõppijate jaoks.	☐	☐	☐	☐
2. HEV kutseõppijate õpetamiseks on piisavalt sobilikke õppematerjale	☐	☐	☐	☐
3. Kutseõppeasutusel on olemas vajalikud abivahendid nägemispuudega kutseõppijatele.	☐	☐	☐	☐
4. HEV kutseõppijatele on loodud piisav hulk väikerühmi (4-12 õppijat).	☐	☐	☐	☐
5. Vajadusel on võimalik õppetöös kasutada tugiisikuid.	☐	☐	☐	☐
6. Vajadusel on võimalik õppetöös kasutada abiõpetajaid.	☐	☐	☐	☐
7. Vajadusel on võimalik õppetöös kaasata isiklik abistaja.	☐	☐	☐	☐
8. Vajadusel on võimalik kaasata viipekeeletõlk.	☐	☐	☐	☐

(Valige Teile sobiv variant.)

[illegible]

[illegible]

	1- ei ole üldse nõus	2- pigem ei ole nõus	3- nii ja naa	4- pigem olen nõus	5- olen täiesti nõus	6- ei ole kursis
9. Toimetuleku õppel (põhikoolis) õppinud kutseõppijatel on võrdsed võimalused teiste kutseõppijatega selles kutseõppeasutuses.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Toimetuleku õppe tasemel (IÕK) õppiv kutseõppija vajab üldharidusmooduleid, mis võimaldavad neil säilitada või edasi arendada oma akadeemilisi võimeid ning igapäevaoskusi (kella tundmine, ühistranspordiga sõitmine).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Toimetuleku õppe tasemel õppiv kutseõppija suudab saavutada 2. taseme kutseõppe õppekavas toodud ajaga.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Toimetuleku õppe tasemel õppinud kutseõppija suudab pärast kutseõppeasutuse lõpetamist leida sobiva töö.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Soovi korral võib lisada märkusi teema kohta

II osa

1. Sugu *

(Valige sobiv variant.)

- ☐ 1- Naine
- ☐ 2- Mees

2. Vanus *

(Valige sobiv variant)

- ☐ 1- 21-30 aastat
- ☐ 2- 31-40 aastat
- ☐ 3- 41-50 aastat
- ☐ 4- 51-60 aastat
- ☐ 5- rohkem kui 61 aastat

3. Asutuse nimi *

(Kirjutage asutuse nimi.)

4. Töötan: *

(Valige kõik Teile sobivad variandid.)

- ☐ õppejuhina koolis
- ☐ tugikeskuse juhina koolis
- ☐ õppejuhina rehabilitatsiooni asutuses
- ☐ tugikeskuse juhina rehabilitatsiooni asutuses
- ☐ Muu:

5. Haridustase *

(Kirjutage omandatud haridustase(med) (kutse(eri)haridus/ rakenduslik kõrgharidus/ kõrgem haridus (bakalaureus/magister/doktor), eriala ja lõpetamise aasta.))

6. Minu peamised tööülesanded on: *

(Valige sobivad variandid.)

- ☐ 1- kutseõpetajate nõustamine
- ☐ 2- tugispetsialisti nõustamine

- ☐ 3- lapsevanemate nõustamine
- ☐ 4- õppija toimetuleku jälgimine
- ☐ 5- õppimist soodustava keskkonna loomine
- ☐ 6- koostöö tugispetsialistide ja õpetajatega
- ☐ 7- tundide vaatlus
- ☐ 8- arenguvestluses osalemine
- ☐ 9- kohustused sisseastumiskomisjoni liikmena
- ☐ Muu:

7. Olen osalenud viimase kolmel aastal järgmistel koolitustel: *

(Kirjutage koolitus või koolitusteema ja aasta)

Tänan vastamast!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aune Summer

(sünnikuupäev: 22.07.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kutseõppeasutuste töötajate hinnangud hariduslike erivajadustega õppijate
õppimisvõimalustele ja tugisüsteemile,

mille juhendaja on Hasso Kukemelk,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2016